> FREMSYN <

12 INTERVIEWS OM GRÆNSELANDETS FREMTID

af Erik Lindsø

Grænseforeningen – for en åben danskhed

> FREMSYN <

> FREMSYN <

12 INTERVIEWS OM GRÆNSELANDETS FREMTID

af Erik Lindsø

Grænseforeningen – for en åben danskhed

Grænseforeningens årbog 2010
Fremsyn – 12 interviews om grænselandets fremtid
Ansv. redaktør: Mette Kragh Faurholdt
Redaktion: Erik Lindsø
Fotograf: Lars Salomonsen
Layout: prik
Copyright: Grænseforeningen
Tryk: Jørn Thomsen Offset A/S, Kolding
ISBN nr. 87 – 87238 – 39X

Grænseforeningen
Peder Skrams Gade 5
Postboks 9074
DK-1022 København K
Tlf. 33 11 30 63
E-mail: info@graenseforeningen.dk

www.graenseforeningen.dk

> INDHOLD <

FORORD 7

PASSWORD TIL FREMTIDEN: OPLYSNING 8
Interview med Bertel Haarder
Foto: Vægterstatuen i Aabenraa

MANGFOLDIGHEDEN VIL BLOMSTRE 16
Interview med Jørgen Jensen Hahn
Foto: Frisisk/tysk skiltning i Nibøl

JEG ER SLESVIGER 24
Interview med Katrine Hoop
Foto: Nørreport i Flensborg

KULTUREL INTELLIGENS - GRÆNSELANDETS SKJULTE RESSOURCE 32
Interview med Stephan Kleinschmidt
Foto: Vadehavet

EN REGIONAL VEJ TIL DET GLOBALE 40
Interview med Carl Holst
Foto: Grästen Slot

VÆRDIFÆLLESSKABER BLIVER BÆRENDE 48
Interview med Ralf Pittelkow
Foto: Marsken ved Højer Sluse

IVÆRKSÆTTERNE SKAL PÅ BANEN 56
Interview med Jørgen Mads Clausen
Foto: Spejling i skulpturen Vulcano Pavillon foran Alsion i Sønderborg

SØNDERJYSK CAMP DAVID 64
Interview med Hans Heinrich Hansen
Foto: Grænseovergang ved Rudbøl

MED EN FRAFLYTTERS ØJNE 72
Interview med Maja Hojer
Foto: Det danske generalkonsulat i Flensborg

ENKLAVEN SKAL SPRÆNGES 80
Interview med Anja og Mads Rykind-Eriksen
Foto: Danevirke

FRA INTERESSEORGANISATION TIL FOLKELIG BEVÆGELSE 88
Interview med Anke Spoorendonk
Foto: A.P. Møller Skolen i Slesvig

MINDRETAL, MERVÆRDI, MULIGVIS... 96
Interview med Benny Engelbrecht, Ellen Trane Nørby og Jesper Petersen
Foto: Dybbøl Mølle under restauration

> GRÆNSELANDET OG MINDRETALLENE I FREMTIDEN <

Grænseforeningen har udsendt årbøger siden 1967. Langt de fleste af dem har behandlet historiske emner. Nu retter vi blikket fremad.

Den franske forfatter Anatole France fastslog engang, at "fremtiden er ukendt, selv for dem, der skaber den". Og hans yngre engelske kollega Aldous Huxley manede til endnu større forsigtighed, da han hævdede, at "det eneste, vi alle ved om fremtiden, er, at vi ikke kan ane noget som helst om, hvad der vil ske og det, der virkelig sker, er ofte helt forskelligt fra det, vi på forhånd havde ventet".

Denne skepsis afholdt imidlertid ikke Huxley fra i 1932 med "Fagre nye Verden" at udsende en af forrige århundredes mest berømte fremtidsromaner. For det er netop karakteristisk, at skønt vi godt ved, det er risikabelt at komme med forudsigelser om fremtiden, kan vi ikke lade være.

I Grænseforeningen mener vi, at der er et stort behov for, at netop mennesker, der selv er med til at forme fremtiden, åbent tør fortælle, hvad de personligt kunne ønske sig, og hvad de forventer af fremtiden i Nord- og Sydslesvig, hvor søgelyset i stigende grad rettes mod samarbejde henover grænsen.

Derfor har vi bedt Erik Lindsø besøge en række udvalgte aktører og inddrage dem i fremadrettede samtaler, hvor hver enkelt med udgangspunkt i den situation, hun eller han står i, også retter blikket fremad.

Der er ikke gjort det mindste forsøg på at drage konklusioner. Men jeg føler mig overbevist om, at læseren vil finde det umagen værd at stifte bekendtskab med samtalerne – og at man flere gange vil møde synspunkter, der overrasker og inspirerer til egne overvejelser om grænselandets og mindretallenes fremtid.

Finn Slumstrup
Formand for Grænseforeningen

> PASSWORD TIL FREMTIDEN: OPLYSNING <

INTERVIEW MED BERTEL HAARDER

> PASSWORD TIL FREMTIDEN: OPLYSNING <

UNDERVISNINGSMINISTER BERTEL HAARDER SER ET STORT UDVIKLINGSPOTENTIALE I GRÆNSELANDET, MEN DET FORUDSÆTTER ET OPLYSNINGSARBEJDE, HVOR DET DANSKE MINDRETAL I SYDSLESVIG AKTIVT SKAL TAGE DEL OG BLIVE MERE NORDRETTET I SIT ARBEJDE.

– Grænselandet er min hjemstavn, det er mit bagland.

Bertel Haarder starter ud, allerede inden vi får sat os. Han er født og opvokset på Rønshoved Højskole, hvor hans far var forstander og levende optaget af Sønderjylland og forholdet til dét Sydslesvig, man kunne se over til fra højskolen og barndomshjemmets naturskønne placering ved Flensborg Fjord.

– Derfor har det altid været vigtigt for mig, at vi befæster grænselandet, fortsætter han.

Befæster, tænker jeg spørgende, mens vi sætter os. Bertel Haarder svarer, før jeg får spurgt.

DET FLERNATIONALE ER EN RIGDOM

– Lad mig forklare det på den måde, at jeg er varm tilhænger af rigsfællesskabet med Grønland og Færøerne. Rigsfællesskabet har nogle værdifulde historiske rødder, og det gør Danmark til noget andet og mere, end det ville være, hvis det kun var de flade bakker hernede, som udgjorde landet. På samme måde med Sydslesvig. Jeg synes, at det flernationale er en rigdom, og med denne rigdom kan grænselandet være med til at løfte både Danmark og Tyskland. Sådan ser jo også tyskerne på det.

Kan du konkretisere den flernationale rigdom?

– Rigdommen ligger først og fremmest i det flersproglige, hvor det at kunne tysk lige så godt som dansk åbner for den tyske kultur – som vel at mærke er den kultur, der har haft allermest indflydelse på dansk kultur. Eleverne på A.P. Møller Skolen og Duborg-Skolen får – som eleverne på

alle de danske skoler i Sydslesvig – en rigdom med sig på det flersproglige og det flerkulturelle område. Det samme gør eleverne i de tyske skoler i Sønderjylland.

SYDSLESVIG ÅR 2030

Bertel Haarder kalder det sit livs dumhed, at han ikke valgte Duborg-Skolen frem for Sønderborg Statsskole, da han skulle på gymnasiet. På Duborg-Skolen havde han lært tysk kultur bedre at kende og fået både en dansk og en tysk studentereksamen. Men sådan vil fremtiden blive.

– Kulturmødet over grænsen blomstrer. Om 20 år vil det være sådan, at der er mange danske elever nordfra, der søger de danske skoler syd for grænsen, fordi de vil være tosprogede. Ligesom der vil være endnu flere tyskere, der vil gå på de tosprogede danske skoler. Dansk vil vinde frem syd for grænsen, og tysk vil vinde frem nord for grænsen. Der er flere, der vil være tosprogede, og det kan jeg kun se noget godt ved.

– Allerede nu går tyskere på aftenskole for at lære dansk i hidtil uset omfang. Interessen er så stor for at lære dansk, at man ikke har lærere nok til det. En af dem, der har gået til dansk, er bypræsidenten i Flensborg, Hans Martin Laturnus, som for tre år siden til årsmøderne talte på dansk. Det er et godt symbol på de nye tider.

Ser du det som en udvikling i den rigtige retning, når over 60 procent af dem, der går på de danske skoler, kommer fra tysktalende hjem?

– Ja, det er en god udvikling. I de danske skoler taler de fleste derhjemme tysk, og de taler også tysk i skolegården, men de får en god indføring i dansk kultur og bliver fortrolige med dansk sprog. Men naturligvis skal en af forældrene være medlemmer af det danske mindretal, og én af dem skal tale dansk eller gå til danskundervisning.

> OPLYSNING OM SYDSLESVIG BLIVER AF VITAL BETYDNING FOR MINDRETALLETS FREMTID. MAN SKAL AFGJORT BLIVE BEDRE TIL AT MARKEDSFØRE SIG I DANMARK.

– Det, der hermed sker, kan man kalde en form for dansk kulturel ekspansion syd for grænsen. Det er i alle henseender en fin udvikling.

Hvad er årsagen til, at dansk sprog og kultur på den måde er i fremdrift i Sydslesvig?

– Det skyldes afgjort, at Danmark siden krigen har udført en kulturel ekspansion syd for grænsen, og med tyskernes store velvilje, for de har set det som en rigdom. Og derfor skulle vi jo være nogle skarn, hvis vi

ikke også så det som en rigdom, at Tønder Gymnasium nu arbejder med et superniveau i tysk. Det er i den retning, udviklingen vil gå. Det er da fint.

GRÆNSELANDET SKAL OMDØBES TIL SLESVIG

Bertel Haarder ser det danske mindretal som en vigtig medspiller i fremtidens danske kulturpolitik.

– Jeg ser det danske mindretal som en forpost i det kulturelle ekspansionsarbejde, hvor de vil være helt befriet for det sekteriske, som nogle gerne har villet forbinde med en sådan national bevægelse – iklædt åndelige, danske folkedragter. Det er fortid. I fremtiden vil det være moderne, det vil være in, at have forbindelse til begge kulturer og begge sprog.

Nogle unge sydslesvigere, der er blevet voksne, efter grænsen blev ophævet, begynder at snakke om sig selv som sydslesvigere. En sydslesviger er én, der både kan være dansk og tysk, som kan begge sprog og forholder sig til begge kulturer. Hvordan lyder det i dine ører?

– Det er jo en gammel debat. På tysk hedder det Zweiströmigkeit, og det har jeg aldrig rigtigt troet på, for til en kultur og til et sprog skal der høre medier – der skal være rum, hvor man dyrker sproget og kulturen. Jeg tror, at Slesvig/Sønderjylland er for lille et rum til, at der kan opbygges en selvstændig sydslesvigsk kulturel identitet. Jeg kan kun se det som en blandet dansk-tysk identitet.

Er det ikke blot, fordi du er ved at blive for gammel?

– Jeg kan godt se, det er en interessant tanke, hvis en ny generation begynder at identificere sig selv som slesvigere. Og jeg kan følge dem så langt, at jeg selv synes, det var fjollet, at den grænseoverskridende region ikke bare kom til at hedde Slesvig. Hvad er der i vejen med begrebet Slesvig? I hele den danske litteratur hedder området fra Kongeåen til Ejderen Slesvig. Men nu kom det til at hedde Schleswig-Sønderjylland. Tåbeligt. For derved afgav vi navnet Slesvig til den tyske side. Vi skulle have insisteret på, at fra gammel tid har det været Slesvig, som var den danske del af Slesvig-Holsten. Sådan er der nogen, som kan dumme sig ud over alle grænser. Kunne jeg bestemme, skulle grænselandet fremover hedde Slesvig. Jeg er altså med på begrebet Slesvig, men jeg tvivler bare på, at der vil opstå en slesvigsk identitet. Men en udvikling, der går den vej, kan jeg se noget spændende ved, og den har min fulde velvilje. Men jeg tror, at vi i lang tid endnu i området vil have en opdeling i dansk og tysk.

SYDSLESVIG SKAL ORIENTERE SIG MERE MOD DANMARK

Bertel Haarder ved, at en del danskere med et stort hjerte for Sydslesvig er bekymrede for udviklingen, og de frygter, at danskheden i området går tabt, bl.a. fordi der tales mindre dansk på de danske skoler.

– Jeg forstår ikke den bekymring, er hans ligefremme kommentar.

– Dansk er jo på fremmarch i Sydslesvig – i forbløffende grad – for eksempel sammenlignet med, da jeg var barn i Sønderjylland. Det danske mindretal har været i så stor fremmarch, at der er kommet mange med, som ikke har fået dansk ind med modermælken. Det er da glædeligt. Det præger selvfølgelig sproget i skolegården og på legepladsen. Det er naturligt. Men det kan ikke give mig anledning til bekymringer.

Bertel Haarder slår fast, at en fremtidig danskhed i Sydslesvig bestemmes af sydslesvigere selv. En fremtidig danskhed kræver, at det danske mindretal bliver bedre til at orientere sig mod Danmark.

– Det er vigtigt, at de danske skoler i Sydslesvig følger med i, hvad der sker i Danmark og inddrager det i undervisningen. Samtidig med at de selvfølgelig tager hånd om det danske sprog. Jeg vil have lov til at sige til dem, der går på de danske skoler, at "I bør følge mere med i det danske, og I bør tale mere dansk, end I gør. Til gengæld for den halve milliard vi giver, er I også forpligtede til at bruge det sprog, I lærer på vore skoler". På den måde må mindretallet acceptere, at vi forventer noget af dem. Men jeg vil ikke have gårdvagten til at sige 'fy' til elever, der taler tysk. Og jeg vil ikke sige nej til børn, fordi de kommer fra tysksprogede hjem.

> I SIDSTE ENDE KAN INGEN ANDRE END MINDRETALLET SELV BLØDE OP PÅ DET NOGET STIVNEDE ORGANISATIONSLIV.

– Men vi skal hele tiden presse på for at få flere til at tale dansk. Det danske, der tales i Sydslesvig, tales jo med den mest vidunderlige dialekt. Det er en af de smukkeste dialekter og en berigelse af det danske sprog. Det er et smukt dansk og et meget tydeligt dansk. Jeg har altid kaldt dialekten sydslesvigsk.

Kan man være dansksindet uden at være god til dansk?

– Det kan man selvfølgelig godt, for det er der nogen, der er. Sådan har det altid været. Det gjaldt jo også mange af skibsværftsarbejderne i Kobbermølle. Og friserne er med i den danske bevægelse, på trods af at mange af dem ikke taler dansk. Her gælder Grundtvigs ord: "Til et folk de alle høre, som sig regne selv dertil".

Men han føjer jo til "har for modersmålet øre"…
– Ja, og de får jo netop øre for dansk i skolen. Det er for Grundtvig ikke noget krav, at de skal kunne tale det, men børnene skal have øre for det. Det er en fin balance, Grundtvig der giver.

FORHINDRINGER

Schengen-aftalen i 2001 med ophævelsen af den dansk-tyske grænse stiller nye udfordringer til arbejdet i grænselandet – bl.a. i den måde, man organiserer sig på. Bertel Haarder mangler nytænkning og ser en stivnet foreningsstruktur, som den væsentligste hindring for en progressiv udvikling.

– Jeg har bemærket, at nogle siger, at de sydslesvigske organisationer er for stivnede og står i vejen for en progressiv udvikling. Jeg vil hverken be- eller afkræfte det. Men jeg synes, det er nyttigt, at der er repræsentanter for mindretallet, som hele tiden spørger: Kan vi få mere ud af den her halve milliard? Ligesom jeg synes, det er godt, at Grænseforeningen siger, at mindretallet skal blive bedre til at bruge sine erfaringer, gøre opmærksom på sig selv i Danmark, være udviklingsorienteret og så videre. Det er bedre, end at jeg siger det. Så jeg er glad for, at Grænseforeningen siger det.

Hvorfor vil du ikke blande dig?
– Jeg er tilbageholdende med som minister med den økonomiske magt, jeg sidder inde med, at stille krav og give gode råd til mindretallet. Jeg synes, det er godt, at Grænseforeningen og andre rejser spørgsmål og kommer med udfordringer til mindretallet, men jeg vil helst ikke selv gå ind og være statholder over det danske mindretal i Sydslesvig.

Men visse forandringer er nødvendige, siger du vel mellem linjerne?
– Jeg synes, det er vigtigt, at mindretallet lytter til de signaler, Grænseforeningen og andre sender. Men i sidste ende kan ingen andre end mindretallet selv bløde op på det noget stivnede organisationsliv. Jeg vil i hvert fald ikke lægge navn til en lovgivning om de danske tilskud, som på nogen måde blander sig i, hvordan sydslesvigerne skal organisere sig.

OPLYSNING ER OPGAVEN

Der kommer en generation nu, som ikke har den samme veneration for Sydslesvig og grænselandet som tidligere. Det kan for Bertel Haarder gå ud over den danske opbakning.

– Derfor bliver oplysning om Sydslesvig af vital betydning for mindretal-

lets fremtid. Man skal afgjort blive bedre til at markedsføre sig i Danmark – for eksempel turistmæssigt. Turisme er en god måde bredt at nå det danske folk. Sydslesvig er et alt for overset, fabelagtigt turistmål, som inden for et ganske lille område har en enestående, varieret natur, og området er spækket med historie. Der er ikke det, som Sydslesvig ikke har, og det skal man blive meget bedre til at markedsføre.

– Samtidig står vi midt i en fornyet historisk interesse i det danske folk. Og det skal man i grænselandet være opmærksom på, for den historiske interesse vil tage til de kommende år. Det er jo ikke børnene, der ikke vil høre historie. Og det glæder mig derfor, at både slaget på Dybbøl og Genforeningen er kommet med i den danske historiekanon. Men vi skal passe på ikke at gøre formidlingen af historien til en mindretalssag. De skal leve deres hverdag på dansk. Mange i mindretallet har jo også en anden historie, fordi de er kommet fra Østpreussen, Kaliningrad og som efterkrigstidens flygtninge mange steder fra. Grænselandshistorien er nøjagtig lige så vigtig for os andre, og der ligger en stor opgave i at videregive den ind i nutid og fremtid.

> DET BLIVER EN KAMP AT SØRGE FOR, AT DANSKE BORGERE OG EN NY GENERATION - OGSÅ AF FOLKETINGSMEDLEMMER - VED NOGET OM OG FORSTÅR DET DANSKE ARBEJDE I SYDSLESVIG. DET ER EN KAMP, SYDSLESVIGERNE MÅ TAGE DEL I.

Er oplysning det vigtigste område at satse på i den udvikling, du gerne ser for Sydslesvig?

– Afgjort. Jeg synes, at både mindretallet og Grænseforeningen skal satse på to ting: Oplysning i grænselandet og oplysning om grænselandet. Hermed siger jeg også, at det vil være en god idé, hvis mindretallet blev mere nordrettet i noget af deres arbejde.

– Det bliver en kamp at sørge for, at danske borgere og en ny generation – også af folketingsmedlemmer – ved noget om og forstår det danske arbejde i Sydslesvig. Det er en kamp, sydslesvigerne må tage del i. De sætter selv grænsen for, hvad de vil være med til, men det kan kun være i det danske mindretals interesse, at der er flere nord for grænsen, der ved, at de eksisterer, og kender til den merværdi, de har at byde ind med. På den måde er de selv med til at sikre, at der fortsat er et flertal i folketinget, som støtter bevillingerne til Sydslesvig.

> MANGFOLDIGHEDEN VIL BLOMSTRE <

INTERVIEW MED JØRGEN JENSEN HAHN

ll
d

> MANGFOLDIGHEDEN VIL BLOMSTRE <

NORDFRISERNE ER ET LILLE MINDRETAL MED EN 600 ÅR GAMMEL HISTORIE. FRIISK FORIININGS FORMAND JØRGEN JENSEN HAHN VOKSEDE OP MED FRISISK SOM HJEMMESPROG, MEN HAR TYSK PAS OG GIK PÅ EFTERSKOLE, HØJSKOLE OG SEMINARIUM I DANMARK. HAN SER FRISEREN SOM ET BILLEDE PÅ FREMTIDENS EUROPÆER.

– Mine tanker om grænselandets fremtid ser bort fra, hvad klimaændringer, finanskrise og global junkkultur kan…

Mere får Jørgen Jensen Hahn ikke sagt. Han afbrydes af en pige fra 1. klasse, som stikker hovedet ind. De snakker frisisk sammen. En far til et barn skal også lige aflevere en besked. De snakker tysk sammen.

Jørgen Jensen Hahn får sig sat. Ude på boldbanen løber et dusin drenge.

– Jeg skal overtage træningen efter ferien, siger han til mig med stolthed i stemmen. Vi snakker dansk sammen.

Jeg har spurgt Jørgen Jensen Hahn, om han med et enkelt ord kan sætte overskrift på hans ønske for grænselandets fremtid.

– Mangfoldighed, svarer han med store bogstaver.

– Jeg ser for mig et grænseland, hvor vi fortsat udvikler evnen til at manifestere kulturel og sproglig mangfoldighed. For mig som friser betyder det, at vi kan få lov at leve et hverdagsliv som dem, vi er. Alternativet vil være at se det frisiske reduceret til et folkloristisk indslag, der kan hives frem til European Song Contest og andre sammenhænge, hvor man indholdstomt påstår at vise europæisk mangfoldighed.

Jørgen Jensen Hahn er 57 år og skoleleder på Risem Schölj, den nordfrisiske skole i Risum. Nordfrisland strækker sig fra Vidåen ved Tønder ned til Ejderen. Ca. 10.000 taler nordfrisisk. Jørgen Jensen Hahn er formand for Friisk Foriining og nordfrisernes talsmand.

– Hvis den globale junkkultur tager overhånd, kan det være, det frisiske forsvinder, men det samme vil gælde for det danske. Det vil gælde for alle individuelle kulturelle former, for i det globale snakker vi om en forenkling, der er lige så faretruende som klimaskiftet.

– Men jeg tror ikke, at den globale forfladigelse tager overhånd. Derimod tror jeg, at den opblødning, der i disse år sker af de faste nationale rammer, vil betyde, at de nationale mindretal, der fra tidernes morgen har lært at leve uden nationale rammer, vil manifestere sig endnu mere og komme til at stå endnu klarere i det europæiske billede.

Kan du komme med et eksempel?
– Der er allerede antydninger af det på globalt plan. Jeg så for nylig Mel Gibsons film "The Passion of Christ", hvor han har gjort det helt uvirkelige for Hollywood, at der i filmen tales aramensk, og der så er engelske undertekster. Det samme har han gjort i en film om Mayaindianerne. Det svarer til, at de mange film, som tyskerne har lavet om vores område, havde været filmet på frisisk med tyske og danske undertekster. Det ville være utænkeligt for få år siden, men sådan bliver fremtiden. Mel Gibson og Hollywood har allerede lugtet, at det er her, der kan sælges billetter. Jeg synes, det er opsigtsvækkende, og det varsler, hvad vi står på tærsklen til.

KULTUREL SYNERGIEFFEKT

Jørgen Jensen Hahn kan belægge sine ord med historisk styrke.

– Som frisere har vi indset, at vi er for få til at overleve som nation. Vi er derimod en gruppe, der ikke har papir på det, vi er. Vi lever papirløst med omverdenen! Ligesom de andre etniske nationale grupper kan vi ikke overleve i kraft af os selv. Vi må overleve i kraft af, at vi har nogle hensigtsmæssige synergieffekter med de omkringliggende grupper.

> FRISERNE HAR LÆRT AT LEVE I ET OMRÅDE, HVOR VI HELE TIDEN KONFRONTERES MED ANDRES SPROG OG KULTUR. DET FRISISKE SPROG GIVER OS SELVVÆRD, MEN TALTE VI KUN FRISISK, KUNNE VI IKKE KLARE OS. VI ER FLERDIMENSIONALE, OG DET ER PÅ SAMME TID VORES OVERLEVELSE OG VORES STYRKE.

Du må forklare, hvad du mener med synergieffekter.
– Vi er flersprogede og derfor flerdimensionale. Der findes ikke frisere, der ikke kan tale tysk, og mange frisere taler også dansk. Mennesker, der bor her, skifter sprog flere gange – ikke bare flere gange om dagen, men flere gange i timen, fordi de hele tiden møder mennesker på andre sprog. Ligesom du møder mig her. Jeg snakker dansk med dig, faren, der kom ind lige før, snakker jeg tysk med, men med drengene, der spiller fodbold derude, snakker jeg frisisk.

– Friserne har lært at leve i et område, hvor vi hele tiden konfronteres med andres sprog og kultur. Det frisiske sprog giver os selvværd, men talte vi kun frisisk, kunne vi ikke klare os. Vi er flerdimensionale, og det er på samme tid vores overlevelse og vores styrke.

Jørgen Jensen Hahn læner sig ind over bordet med overbevisning i stemmen:

– Se, sådan bliver fremtiden for alle. Sådan, som vi i mange år har levet med omgivelserne, vil blive det normale i Europa.

VI BLIVER ALLE MINDRETAL

For Jørgen Jensen Hahn betyder grænsernes ophævelse i EU, at de, der bor i nationalstater, skal til at definere sig selv anderledes.

– De, som har stolet på nationalistiske paradigmer som selvfølgeligheder, f.eks. at man kan definere sig selv ved at afgrænse sig fra andre, og som tror, det er nok at fremvise pas og papirer som forklaring på, hvem man er, de vil stedse få det vanskeligere. Men os, der aldrig har haft grænser, der kunne adskille, vi har altid været nødt til at nærme os de andre, og i mødet med dem har vi lært selv at være ansvarlige for definitionen på, hvem vi er.

– Uden grænser nærmer man sig hinanden i stedet for at blive skilt fra hinanden. Sådan har vi længe kendt det i grænselandet, og sådan bliver fremtiden i Europa. På en måde bliver vi alle mindretal.

Bliver det grænseløse Europa på den måde en gevinst for mindretallene i grænselandet?

– Ja, sådan ser jeg på det. Jeg kan illustrere det med et eksempel.

– Jeg kan huske engang, hvor vi fik afslag på kørselstilskud til elever fra vores skole, der skulle besøge elever på en skole i Tønder, fordi det var i udlandet. Jeg måtte protestere. Det første frisiske lærerseminarium blev grundlagt i Tønder. For en friser er Tønder ikke en by i udlandet, men en by i Nordfrisland.

– Med grænsens ophævelse har vi fået en grænseregion, godt nok med det rædsomme navn Schleswig/Sønderjylland, men med det gode, at der vokser en region sammen, som historisk set altid har hørt sammen. Grænsen i 1920 var for os en vilkårlig grænse, som betød, at Tønder pludselig faldt hen i en skyggetilværelse, som den nu ligesom bliver kysset op af igen.

MINDRETAL - ET VÆRN MOD CENTRALISERING

Jørgen Jensen Hahn ser kulturel mangfoldighed som tidens mest centrale emne og en oplagt mulighed for mindretallene til at træde i karakter og blive synlige på områder, der kommer til at optage alle.

– Mennesket kan kun blomstre i sin mangfoldighed. Tager du den væk, så får du en åndelig, sproglig og kulturel ørken, hvor intet kan fungere – og som heller ikke økonomisk kan fungere i længden.

– Den kommunistiske verden faldt jo sammen, fordi den ville centralisere og ensrette mennesket, og er et godt bevis på, at systemer falder sammen, når de kvæler mangfoldigheden.

– Jeg har efter Murens fald mødt mindretalsfolk østfra og har altid været overrasket over, hvor ufleksible de var i deres tænkning, og hvor svært det var for dem pludselig at skulle tilpasse sig et system, som tager udgangspunkt i dem selv – hvor de selv skal definere, hvem de er, og hvad der skal gøres for at opretholde en identitet. De var vant til at få at vide, hvem de var, og hvad de skulle gøre.

Siger du hermed, at kulturel mangfoldighed og centralisering er umage størrelser?

– Ja, en centralisering vil altid føre til en kulturel og sproglig størkning. Menneskets forskellige livsformer hviler på de mangfoldigheder, der kommer til udtryk i sprog og kultur, og vi eksisterer bedst, når mangfoldigheder får lov at blomstre.

– Se på grænselandet som eksempel. Hvad ville man gøre med dette område, hvis mangfoldigheden ikke var her, hvis man ikke tillod den? Alternativet ville blive et størknet område – også økonomisk størknet – som ville gå i stå. Hvis du ikke tillader mangfoldighed, skal du bruge tænkning og handling på at afspærre, undertrykke og udelukke de grupper, der ikke passer ind i ensartetheden. Det fører med tiden til en stagnation i de samfundsmæssige processer – inklusiv de økonomiske.

> UDEN GRÆNSER NÆRMER MAN SIG HINANDEN I STEDET FOR AT BLIVE SKILT FRA HINANDEN. SÅDAN HAR VI LÆNGE KENDT DET I GRÆNSELANDET, OG SÅDAN BLIVER FREMTIDEN I EUROPA. PÅ EN MÅDE BLIVER VI ALLE MINDRETAL.

– Der er ikke noget alternativ til mangfoldigheden, så det er den, vi må bygge på.

– En tænkning, der vil afskaffe mangfoldigheden, fører til stilstand og slutteligt til sammenbrud. Jeg behøver blot at nævne nazismen og kommunismen som eksempel på, hvad ensretning af mennesket ender med. Men også en liberal trang til centralisering og styring ender nemt med at ville ensarte gennem kontrol.

– Mennesket eksisterer bedst – kan kun eksistere – hvis det hviler på en grundlæggende vished om, at mangfoldighed er en kilde til selve livskraften.

Ser du det som mindretallenes opgave at være med til at hindre kulturel ensretning?
– Det er her, mindretal har deres vigtigste betydning, og det er med den opgave in mente, man gerne må se på os.

– Jeg sidder her på en dansk skole i Tyskland og siger til dig, at jeg er friser. Du sidder midt i mangfoldigheden, og det er i mødet mellem forskellighederne – dansk, tysk og frisisk – at synergieffekter opstår. De vil altid gå imod ensretning, fordi de lever af mangfoldighed.

– Disse synergieffekter har altid været i grænselandet. De begynder allerede, når folk danner par. Du kan jo ikke indrette hele tilværelsen efter din etniske gruppering. I et grænseland bliver man blandet med andre, sådan har det altid været her, uden at man af den grund har opgivet sig selv.

– Vi har i grænselandet en erfaring med at leve i kulturel mangfoldighed, som der bliver brug for i fremtidens Europa.

KULTUREL ÆNGSTELSE INDSNÆVRER

Kan mangfoldigheden ikke trues indefra?
– Jo, hvis mennesker i de enkelte grupper begynder at ængste sig for de mange kontaktflader med andre kulturer og derfor synes, at gruppen, man selv tilhører, skal isolere sig. Så opstår aggressioner og fjendtlig tænkning. Det kan være forståeligt, og det sker med mellemrum, at man som følge af åbenhed synes at miste sin profil. Men ængstelsen dur ikke, den ender altid med at indsnævre og ekskludere andre.

Men ængstelsen er vel forståelig, når tingene i perioder udvikler sig hurtigt. Man kan vel godt forstå, at f.eks. ældre mennesker bekymrer sig over grænser, der nedlægges osv.?
– Selvfølgelig, men den slags følelser dur bare ikke, og vi har ikke råd til dem i et grænseland. Alternativet til mangfoldighed kan kun blive noget dårligt.

– Tænk på det gamle Jugoslavien. For en friser er det svært at forstå, at en serber og en kroat, der næsten taler samme sprog, kan udvikle et forhold, hvor de slår hinanden ihjel. Jeg snakkede med en gammel friser, som tilhører den tyskorienterede del, og som udmærket ved, at jeg tilhører den danskorienterede del, og han sagde: De er blevet gale i hovedet, de fører krig i deres eget land. Det er det, vi i grænselandet har lært ikke at gøre, og som de ikke fik lært i Jugoslavien.

– Man kan være anderledes, og man kan adskille sig, og man kan afgrænses fra hinanden, men vi i grænselandet har lært, at man ikke gør sig selv større ved at gøre andre ringere. Jeg bliver ikke mere friser ved at køre andre i sænk. Eller omvendt. Vi har lært os nogle instrumenter, hvor man kan være sig selv uden at træde den anden over tæerne.

Hvad har det frisiske at bidrage med i de kommende år?
– Man kan ikke nævne, hvad det frisiske gavner uden samtidig at nævne det sorbiske i Tyskland, det slovenske i Østrig, det retoromanske i Schweiz, det katalanske i Spanien, det keltiske i Storbritannien, det bretonske i Frankrig. Hvilke funktioner har disse folkeslag, som ikke har papir på, hvad de er? Og hvilken gavn har vi for flertallet?

– Vi har op igennem historien lært, at vi som folk kan eksistere uden at have papir på det og uden at have en national ramme, der værner om os. Vi evner hele tiden at finde nye veje og kanaler, der gør det muligt for vores sprog og kultur at overleve. Det er en indbygget menneskelig trang, som ikke blot eksisterer i grænselandet, men hører verden til, at et folk finder veje til at manifestere sig selv. Vi er beviset på noget ved mennesket, der siger, at jeg er noget mere end det papir, som systemet udstyrer mig med.

> DER ER IKKE NOGET ALTERNATIV TIL MANGFOLDIGHEDEN, SÅ DET ER DEN, VI MÅ BYGGE PÅ. EN TÆNKNING, DER VIL AFSKAFFE MANGFOLDIGHEDEN, FØRER TIL STILSTAND OG SLUTTELIGT TIL SAMMENBRUD.

– Vi er et lille sprog og en lille kultur. Men vi er her endnu! Det er den historie, vi har at bidrage med.

> JEG ER SLESVIGER <

INTERVIEW MED KATRINE HOOP

> JEG ER SLESVIGER <

GRÆNSENS NEDLÆGGELSE I 2001 HAR BETYDET EN MENTALITETSÆNDRING FOR DE UNGE I GRÆNSELANDET. NATIONALSTATERNE ER BLEVET FLOSSET I KANTERNE, OG GRÆNSELANDET ER PÅ VEJ MOD EN KLASSISK GRÆNSEREGION, HVOR MAN HVERKEN ER DANSKER ELLER TYSKER, MEN SLESVIGER. LEDEREN AF AKTIVITETSHUSET I FLENSBORG KATRINE HOOP KAN BO I BÅDE HAMBORG OG KØBENHAVN UDEN AT FØLE SIG SOM FREMMED NOGEN AF STEDERNE.

– Vi er en generation nu i det danske mindretal, der fortsat føler os meget danske, men som prøver at finde vores rødder et skridt længere tilbage end 1864 og 1920, før vi fik fasttømrede nationer adskilt af grænser, og grænseregionen var sådan en flydende overgang, der rummede både den kultur, man var på vej fra, og den man rejste imod. Det er sådan, jeg håber, vi får det igen, og det, vi i grænselandet nu må tage bestik af. På en forunderlig måde er det noget meget gammeldags, der er i gang med at udvikle sig.

Der er glæde i øjnene og begejstring i stemmen hos Katrine Hoop, når hun fortæller om sine visioner for grænselandet.

HVERKEN DANSKER ELLER TYSKER, MEN SLESVIGER

Katrine Hoop er 39 år og leder af Aktivitetshuset i Flensborg. Hun er født og opvokset i Follervig i Nordfrisland, hvor hendes far var leder på den danske skole. Hun er student fra Duborg-Skolen og kriminolog fra universitetet i Hamborg.

Hvad gør din generation anderledes?

– Når man bor i en grænseregion, så er det faktisk meget kunstigt at tænke i nationer. Det har mine forældres generation haft vanskeligt ved at sige, men det siger min generation, og vi lægger nationerne bag os.

– Vi, der er yngre, åbner op over for hinanden, og når man gør det, så ændres man mentalt og i sindelaget. Derfor er der en stor mentalitets-

forskel mellem unge og gamle i mindretallet – langt større end du ser forskellen mellem gammel og ung i Danmark.

– Den helt afgørende forskel er, at den generation, som er blevet voksne efter grænsens fald, må omtænke deres identitet, og vi ser ikke længere på os selv som danske eller tyske, men som slesvigere.

Hvad kendetegner en slesviger?

– En slesviger er flerkulturel. I praksis ses det ved, at en moderne slesviger taler intersprog, dvs. at man forstår begge sprog, der tales i regionen, men man taler det sprog, man er bedst til.

At udviklingen allerede er på vej i den retning, gik op for Katrine Hoop på årets Folk Baltica Festival, en folkemusikfestival, som finder sted i Flensborg hvert år. I år havde festivalen Danmark som fokus, hvorved årets største danske musikfestival kom til at finde sted i Flensborg.

– Hele festivalen kørte på intersprog. Jeg hørte en masse samtaler, hvor den ene snakkede dansk, en anden svensk, en tredje tysk, og de kunne godt forstå hinanden.

For Katrine Hoop er et af kendetegnene på en slesviger, at ens identitet og særpræg ikke længere styrkes ved, at man isolerer sig.

– Den isolation, der har været en tendens til i mindretallet, har nok haft en rolle at spille for år tilbage, men der er ingen fremtid i den.

> I FREMTIDEN VIL MAN VÆRE LIGESOM EN FREMMED HER, HVIS MAN ER REN TYSK ELLER REN DANSK.

– Noget af det vigtigste lige nu er, at man har et kulturmøde som Folk Baltica, hvor man oplever, at det giver mening at mødes på tværs af sprog og kulturer. I mødet erfarer man det værdifulde ved ens egen kultur, og man får lyst til at bevare den – ikke bare fordi man har lært, at det skal man, men fordi man opdager, at ens sprog og kultur virkelig også er noget, man kan glæde andre med.

Hvordan er den perfekte slesviger?

– Den perfekte slesviger kombinerer dansk varme og humor med tysk dybde og refleksion, dansk uformel og antielitær indstilling og sociale værdier med tysk dannelseskultur, åndsvidenskab og evne til alvor.

FREMTIDEN ER ALLEREDE NUTID

Det første, største og vigtigste skridt i retning af at blive slesviger er, at alle i grænseregionen fra Kongeå til Ejder forstår alle talte sprog i regionen. For Katrine Hoop er udviklingen allerede i gang. Flere tyskere end nogensinde lærer dansk.

– Det Slesvig, jeg drømmer om, er allerede ved at tage form. I hele Slesvig-Holsten opleves det nu som en ekstra kvalifikation, der øger ens muligheder, hvis man taler dansk og har kendskab til dansk kultur. Flere af de tyske skoler er begyndt at tilbyde dansk som fremmedsprog, og dansk er mange steder næst efter engelsk det mest populære fremmedsprog.

Katrine Hoop mener, at udviklingen er langt længere fremme, end de fleste tænker over, fordi dansk og tysk også er på vej til at blive ligeværdige sprog i regionens kultur- og erhvervsliv.

– Når f.eks. de tyske foreninger i Flensborg står for et kulturelt arrangement, så er informationsmaterialet nu oftere på både tysk og dansk. Det giver mig en klar fornemmelse af, at vi går i en retning, hvor det er naturligt, at man bruger begge sprog.

– En gang tog man det som en selvfølge, at alle forretningssamtaler foregik på tysk, men nu kan tyskerne se en fordel i, at de også forstår dansk.

– Et andet eksempel: For få år siden var det svært at få en læreplads, hvis du havde gået på dansk skole. Men nu er det et fortrin, hvis du som ung kan dansk, når du søger læreplads. Mange har forstået, at det at kunne begge sprog ikke alene skaber bedre samarbejde, men det giver også nogle store fordele på det menneskelige og det økonomiske område.

– Vi er helt klart midt i en ny tid, hvor vi forstår hinanden ved at kunne tale hinandens sprog.

Katrine Hoop forklarer igen med eksempler.

– Jeg kender en mand her i Flensborg, der kun kan tysk, og som er begyndt at føle det som en skam, at han ikke kan dansk. Han siger, at han oplever, at tiden ændrer sig i en retning, hvor man skal kunne begå sig i begge kulturer, når man bor her.

– En kvinde ude på Ejdersted havde det på samme måde. Men hun lærte dansk, og hun kan beskrive, hvordan en hel verden åbnede sig for hende i mødet med dansk sprog og kultur. Hun er et mønstereksempel på slesvigeren. På samme måde har jeg det jo med tysk. Ved at kunne tysk har jeg fået adgang til hele den store verden, der findes i tysk litteratur. Jeg er meget glad for, at jeg kan bo i både Hamburg og København uden at føle mig fremmed nogen af stederne.

– Min drøm er, at det om få år vil være sådan hernede, at dansk er et parallelt og ligeværdigt sprog, fordi alle kan forstå dansk, og man kan bruge dansk i alle officielle sammenhænge. At uanset baggrund bliver dansk og tysk noget, alle har andel i. Når det sker, vil man ikke længere betegne sig selv som dansk eller tysk, men som slesviger. Mange unge i regionen føler det allerede sådan.

MOR DANMARK

Hvor er det at være dansk henne, når alle bliver slesvigere?

– Jamen, det er afskaffet. I fremtiden vil man være som en fremmed her, hvis man er ren tysk eller ren dansk.

– Der vil være nogle med forkærlighed for det danske, som er deres hyggesprog og deres hjemmesprog, og nogle der på samme måde vil have det med tysk, frisisk eller plattysk. Men de fleste vil få det sådan, at de hele tiden skifter.

Hvor er Danmark i din drøm om slesvigeren?

– Uden Danmark kan drømmen ikke realiseres. Danmark er garanten for, at det danske – sproget og kulturen – eksisterer. Det er i Danmark, dansk sprog og kultur fortsat har sit moderland for slesvigeren.

– Men i og med at overgangen bliver mere flydende – at grænsen er flosset – vil Danmark også blive større i kraft af os. Udviklingen, som jeg ser den, vil være en fordel for Danmark både i handel, økonomi og kultur. Vi kan for Danmark blive en kulturkanal til Europa, og vi kan i kraft af vores flerkulturelle erfaring blive en formidler for Danmark ud i Europa.

> DEN PERFEKTE SLESVIGER KOMBINERER DANSK VARME OG HUMOR MED TYSK DYBDE OG REFLEKSION, DANSK UFORMEL OG ANTIELITÆR INDSTILLING OG SOCIALE VÆRDIER MED TYSK DANNELSESKULTUR, ÅNDSVIDENSKAB OG EVNE TIL ALVOR.

– Jeg tror, at området her bliver utrolig attraktivt for folk fra Danmark, hvad der jo vil øge danskheden i området. Det er på den måde, jeg også mener det, når jeg siger, at Danmark udvider sig. Når grænsen ikke er der, så kan vi stille og roligt blive genforenet – helt ukrigerisk – og det er jo det, der er ved at ske.

Hvad betyder denne udvikling for det danske mindretal?

– Den udvikling, jeg ser for mig, vil tage tyngden fra mindretallet med at skulle være danske på en bestemt måde. Vi vil endelig få gjort op med den der indelukkede, ekskluderende danskhed, der har præget mindretallet, og som jo langsomt har gjort det krampagtigt at være dansk i Sydslesvig.

– Man vælger jo ikke sine venner og sin ægtefælle efter, hvilket sprog de taler, og derfor bliver det en befrielse at få gjort op med tvangstanken om, at dansk er det moralsk rigtige sprog – at tilhører man det danske mindretal, så skal man tale dansk hele tiden.

– Jeg har det selv i mig, at det er forkert ikke at snakke dansk. Min mand er tysk, og vi taler begge sprog derhjemme, men i komplekse situationer slår vi over i tysk. Jeg taler dansk til min søn, men når han vil forklare mig noget, kan han godt finde på at slå over i tysk.

– Sådan er det, når man er slesviger – man forstår og anvender begge sprog parallelt.

FORENINGER FOR DANSK MAINSTREAMING

Hvad betyder udviklingen for de sydslesvigske organisationer, som har rod i den fortid, du siger, I langsomt forlader?

– Skal organisationerne overleve, skal de have en anden rolle, og det får de i min drøm om udviklingen. Alene med et generationsskifte vil der ske meget, fordi næste generation ikke vil arbejde sekterisk for sig selv, om sig selv og for sine egne. I et dansk kulturhus som det, jeg er leder af, vil man ikke længere tilbyde noget specifikt til det danske mindretal, men man vil arrangere kulturtilbud, der henvender sig til alle, der har interesse i det, og formidlingen vil kunne ske på såvel dansk som tysk eller på begge sprog.

– Organisationerne skal være dem, der holder kontakten til det officielle Danmark. De skal fremme den danske del – sørge for en dansk mainstreaming, hvor dansk sprog og kultur tilgodeses på alle niveauer.

Hvad sker der med de danske skoler?

– Det er her, jeg ser den største udfordring for mindretallet, for det kan godt være, at vi bliver overhalet af det, der sker i regionen fra tysk side, fordi de begynder at få dansk som sprog i skolerne. Derfor tror jeg også, at vi med tiden får et fælles slesvigsk skolevæsen, hvor man kan vælge en dansk linje eller en tysk linje. I skolegården vil man så høre det sprog, børnene er bedst til.

– De mange med tysk baggrund, der nu sender deres børn i dansk skole, gør det, fordi de er tiltrukket af regionens flerkulturelle rødder. Og undersøger man disse familiers baggrund, vil man givetvis opdage, at de har forfædre, der boede her i dansk tid – at de har danske rødder. Når de vælger en dansk skole til deres børn, er det måske en søgen tilbage til deres rødder.

– Når folk med tysk baggrund kommer til det danske, så er det, fordi de kan mærke en ånd i det danske, og det er den, der tiltrækker dem, og så skal man favne dem i stedet for at give dem en fornemmelse af, at de ikke burde være her.

– De danske organisationer skal sadle om til fremtiden – ja, til nutiden. De er for stive i betrækket, og jeg tror dybest set, det er, fordi de er

bange for at miste det danske tilskud. De skal blive langt mere aktive i det interkulturelle og kulturmødet og ikke tro, at de kan overleve ved at lukke sig. De skal simpelthen lære at favne folk, blive regionsskoler og holde op med at være sådan en ultradansk gruppe hernede.

– Skal tyskerne ikke hægte mindretallet af, så skal vi være med langt længere fremme i det interkulturelle møde – lære at forstå, at fordi der kommer nogle ind udefra og vil blande sig med os, så går danskheden og sproget ikke nedenom og hjem. Jeg tror virkelig på, at der er så megen danskhed her i regionen og i de enkelte mennesker, at man ikke mister den ved at åbne sig.

– Danskheden i Slesvig kan i fremtiden kun vokse ved at åbne sig.

Hvordan bliver slesvigerens forhold til Danmark?

– Vi skal i fremtiden på en helt anden måde blande os i Danmark og gøre opmærksom på os selv. Vi har en opgave med at forklare danskerne, at vi er til gavn for Danmark.

– Jeg tror, vi kan blive en øjenåbner for mange i Danmark, for vi er jo historien om, at man kan være dansk på mange måder – at dansk godt kan overleve trods indvandring og globalisering, og hvad nu mange danskere frygter. Vi har f.eks. overlevet i de her omgivelser med en stærk tysk kultur, så der er jo nogle kræfter i det danske, som er stærke. Men samtidig er vi også historien om, at det ikke er nogen selvfølge at være dansk, det kræver en indsats. Det kan man lære af Sydslesvig.

> NÅR FOLK MED TYSK BAGGRUND KOMMER TIL DET DANSKE, SÅ ER DET, FORDI DE KAN MÆRKE EN ÅND I DET DANSKE, OG DET ER DEN, DER TILTRÆKKER DEM, OG SÅ SKAL MAN FAVNE DEM I STEDET FOR AT GIVE DEM EN FORNEMMELSE AF, AT DE IKKE BURDE VÆRE HER.

24.
3.

> KULTUREL INTELLIGENS – GRÆNSELANDETS SKJULTE RESSOURCE <

INTERVIEW MED STEPHAN KLEINSCHMIDT

> KULTUREL INTELLIGENS – GRÆNSELANDETS SKJULTE RESSOURCE <

MINDRETALLENE I GRÆNSELANDET HAR GENNEM ÅRTIER OPARBEJDET EN EVNE TIL AT BEVÆGE SIG MELLEM KULTURER. DET TYSKE MINDRETALS BYRÅDSMEDLEM I SØNDERBORG STEPHAN KLEINSCHMIDT KALDER DET KULTUREL INTELLIGENS, OG HAN ARBEJDER FOR AT GØRE DEN TILGÆNGELIG FOR ALLE. KULTURLIVET SKAL VÆRE LØFTESTANG.

– Jeg har flere identitetslag. Jeg er tysk nordslesviger, der identificerer mig selv med den gruppe, der hedder det tyske mindretal. Jeg er, som du kan høre, en rigtig sønderjyde, og jeg har en stærk tilknytning til landsdelen. Jeg er både dansk og tysk statsborger og føler tilknytning til både dansk og tysk kultur.

– I det daglige bevæger jeg mig mellem kulturerne. Jeg oplever, at jeg bor midt i grænselandet.

Sådan fortæller Stephan Kleinschmidt om sig selv. Han er født i Sønderborg i 1977 og opvokset i Rinkenæs. Faren er tysk og kommer fra Flensborg. Moren er ud af en af de teglværksfamilier i Egernsund, der traditionelt har tilhørt det tyske mindretal. Han gik i tysk børnehave, tysk skole og på tysk gymnasium. I hjemmet taler de tysk og sønderjysk.

Som så mange andre unge forlod han landsdelen for at få en uddannelse. I Århus blev han uddannet som markedsføringsøkonom, som førte ham til en stilling som marketingansvarlig på DAMP Sundhedscenter i Tønder.

– Jeg søgte målrettet tilbage til grænselandet, for det er her, jeg føler mig hjemme. Det er her, jeg kan udleve både den danske og den tyske del af min personlighed, som jo ikke er to enkeltstående elementer, men er en samlet enhed, der lige præcis udgør mig.

Stephan Kleinschmidt engagerede sig tidligt i politik og i mindretalsforhold, og han var kun 23 år, da han blev præsident for Jugend Europäischer Volksgruppen (JEV) og medlem af FUEN's bestyrelse, der er interesseorganisation for de europæiske mindretal.

RØRE I ANDEDAMMEN

Ved byrådsvalget i 2005 endte det i dødt løb mellem de borgerlige og socialdemokraterne i Sønderborg. Om det skulle være en borgmester fra Venstre eller en socialdemokratisk, var op til den 28-årige Stephan Kleinschmidt fra det tyske mindretal, som havde sikret Slesvigsk Parti et mandat. Sønderborg fik en socialdemokratisk borgmester – og Stephan Kleinschmidt blev formand for Kultur- og Fritidsudvalget.

En ung hjemmetysker kom ind fra sidelinjen og bestemte, hvem der skulle være borgmester. I tilgift krævede han posten som formand for kulturen.

Der blev røre i andedammen i Sønderborg.

Røret bredte sig til den sønderjyske andedam, da Stephan Kleinschmidt kort efter meldte sig ind i Grænseforeningen. Hvad laver en hjemmetysker der, og hvad er det for en sammenblanding?, blev der spurgt med en vred undertone i begge mindretal og i Grænseforeningens bagland.

Hvad har det ført med sig, at du skabte røre i andedammen?

– Min position er med til at flytte brikker, lyder Stephan Kleinschmidts kommentar tre år efter.

– Alle dem, der var kritiske, er blevet klogere. Kulturen i Sønderborg har det godt, ikke blot den tyske, men også den danske. Der bor 81 forskellige nationaliteter her i byen, 45 forskellige nationaliteter studerer på Syddansk Universitet på Alsion. Der er mange kulturer at arbejde med og mange kulturer, der skal synliggøres. Det er vi blevet gode til, og gode til at understøtte deres kulturelle aktiviteter. Jeg tror, at min mindretalserfaring er et fortrin i det arbejde.

– Jeg har en drøm om i 2017 at gøre Sønderborg til Europæisk Kulturby. Min vision bygger på, at grænselandet har en historie, der har udviklet plads til flere sprog og flere kulturer, og at kulturmødet er et potentiale, der bærer fremtiden i sig.

I barndommen førte hans baggrund også til konfrontationer. Stephan Kleinschmidt har oplevet, at der er blevet råbt både landsforræder og pølsetysker efter ham.

– Det er da hårdt, når man kun er 10-11 år gammel. Men det førte det positive med sig, at jeg ret tidligt i mit liv blev konfronteret med: Hvem er jeg i denne verden? Er jeg dansk eller tysk, eller findes der noget midt imellem, som jeg er en del af?

> DER VIL KOMME ET RYK MED MIN GENERATION. VI TÆNKER MEGET MERE PÅ TVÆRS OG SER IKKE DE SAMME NEDGROEDE FORHINDRINGER OG SKEL SOM TIDLIGERE GENERATIONER.

– Der er ikke noget specifikt ved mig, hvor man kan sige, at jeg er tysk, men jeg har en identifikation med det tyske mindretal, det tyske sprog og mindretalskulturen. Det er her, jeg har mine rødder, og det er livet i mindretallet, der har knyttet mig til landsdelen.

– Mange har forladt mindretallet på grund af negative reaktioner. Men jeg er blevet. Det er jo mindretallet, der har givet mig en opvækst med to sprog og to kulturer. Det er ud fra mindretallet, at jeg i dag kan gøre en forskel.

Hvilken betydning får det, at din generation nu blander sig i udviklingen?
– Der vil komme et ryk med min generation. Vi tænker meget mere på tværs og ser ikke de samme nedgroede forhindringer og skel som tidligere generationer.

– Åbenhed, tolerance og gensidig respekt er noget, der ligger hos alle, men i min generation har vi en anden og mere vidtrækkende tilgang til det. Grænsens åbning i 2001 symboliserer det. Det var en historisk oplevelse, som præger min generation. Vi ser det som noget godt, der åbner muligheder for en bedre fremtid. Selv var jeg med til at demonstrere for dens åbning.

Vil du begynde at betragte dig selv som regionsborger – som slesviger?
– Jamen, jeg er slesviger. Jeg er det, fordi jeg bærer et historisk ansvar over for landsdelen, men også fordi jeg bærer en identitet, der er rundet af landsdelens historie. Der er mange unge, der har det som mig, og langsomt er det ved at blive naturligt at give udtryk for det.

– For 200 år siden var det jo helt legalt at tale tysk, plattysk, frisisk, sønderjysk og dansk ligeværdigt ved siden af hinanden. Når jeg siger, at vi med min generation får det naturlige kulturmøde på tværs af grænsen, så vil der også naturligt blive et link til historien om et hertugdømme, der hed Slesvig.

– Jeg tror, vi langsomt begynder at dyrke begrebet Slesvig, så det ikke bare er noget, der er knyttet til Slesvig by. Det er svært, for historien hernede er så præget af 1864, 1920 og verdenskrigene. Men min generation vil gribe tilbage i historien og fortælle om Slesvig før 1864 for at forklare, at vi går i en retning, hvor det her område før har været.

Når det danske og tyske på den måde med årene får en stærk forening, og det grænseoverskridende er noget helt naturligt, vil jeg måske også kunne identificere mig så meget med regionen, at jeg også vil kalde mig selv regionsborger.

DET BEGYNDER I KULTUREN

Hvordan ser du gerne grænselandet udvikle sig?
– Vi skal skabe en Region Sønderjylland-Schleswig, hvor det ikke bare er politikere, der sætter sig omkring et bord for at løse aktuelle politiske

udfordringer, men hvor regionen opleves som en enhed, og hvor det ikke bare drejer sig om et formelt samarbejde, men om et fagligt, personligt og menneskeligt vekselspil i det daglige. Vi skal nå dertil, at det ikke ses som en udfordring at have et grænseoverskridende samarbejde, men hvor det opleves som en naturlig del af hverdagen og en selvfølgelig måde at tænke på.

Hvor vil vi først se det bryde igennem?
– Helt klart i kulturlivet. Nybrud i samfundet, der sætter sig i bevidstheden, starter næsten altid i kulturen.

– Der er jo f.eks. sket det positive med bygningen af Alsion med en koncertsal i verdensklasse, at tyskere fra Flensborg tager til Sønderborg for at opleve en god koncert, hvor de måske førhen tog til Kiel. Omvendt bliver det også sådan, at danskere fra Sønderjylland vil tage til Flensborg, Kiel og Hamburg efter kulturoplevelser lige så naturligt, som de i dag kører til Århus.

– Jeg kunne også nævne folkemusikfestivalen Folk Baltica, en teaterfestival og en kunstfestival for børn og en skater-festival som eksempler på aktiviteter på tværs af grænsen, der er vokset ud af kulturlivet.

Hvad er målet på kort sigt for dig?
– Det grænseoverskridende samarbejde skal fungere på alle områder, hvor det har en nytteværdi: kultur, uddannelse, jobmuligheder osv. Helt konkret, at vi på det kulturelle område får etableret en fælles dansk-tysk markedsføring af kulturelle arrangementer. At vi på arbejdsmarkedsområdet får skabt en fælles platform, der gør det naturligt at søge job syd for grænsen, hvis man bor her – og omvendt. At vi på skoleområdet udvikler samarbejdet mellem folkeskoler og gymnasier. Og vi på det politiske plan begynder at tænke, hvad der bedst gavner hele regionen, når vi tager politiske beslutninger.

> VI SKAL NÅ DERTIL, AT DET IKKE SES SOM EN UDFORDRING AT HAVE ET GRÆNSEOVERSKRIDENDE SAMARBEJDE, MEN HVOR DET OPLEVES SOM EN NATURLIG DEL AF HVERDAGEN OG EN SELVFØLGELIG MÅDE AT TÆNKE PÅ.

– Vi skal opdage, hvad det kan betyde at få et netværk på den anden side af grænsen, som man kan bruge i sit daglige arbejde. Der er så mange muligheder, der ligger lige for, og som bare venter på at blive udnyttet, og som vil få regionen til at vokse.

VI SKAL BLIVE KULTURELT INTELLIGENTE

I forhold til den yngre generation, der er vokset op med individualiseringen, er det for Stephan Kleinschmidt vigtigt at fremhæve, hvordan interkulturelle aktiviteter og kontakter også fremmer den personlige udvikling.

– Det er en utrolig kompetence, man får, når man kan bevæge sig mellem kulturerne i grænselandet. Jeg kalder det kulturel intelligens, og det er den, vi skal udvikle.

Hvad er kulturel intelligens?

– Det er evnen til som en selvfølgelighed at kunne bevæge sig mellem kulturer uden at være bange for at miste noget af sig selv. Det sidste er vigtigt, for det ligger i os som en frygt og en fordom, at vi mister noget af vores egen kulturelle identitet, hvis vi påvirkes for meget af en anden kultur. Men det forholder sig stik modsat. Det ved jeg fra mig selv. Jeg er tysk-nordslesviger, og jeg har fire forskellige identitetslag. Jeg kan bevæge mig mellem lagene, uden at jeg herved føler, at jeg mister min tilknytning til det tyske mindretal. Tværtimod – jo mere jeg bevæger mig rundt, desto mere bliver jeg opmærksom på, hvor og i hvad jeg har rod.

Hvor skal jeg gå hen for at lære kulturel intelligens?

– Du finder den hos mindretallene. Det er påvist gennem undersøgelser, at mindretallene repræsenterer en kulturel merværdi i regionen. Men de besidder helt klart også en interkulturel merværdi. Gennem årtier har de oparbejdet en kulturel intelligens, og hele deres overlevelse har jo ligget i evnen til at kunne bevæge sig mellem kulturer uden at miste sig selv. Men denne evne er jo ikke noget, der hører mindretallene til – den er tilgængelig for alle andre, der vil tilegne sig den.

– Min drøm er, at alle i regionen besidder kulturel intelligens i et eller andet omfang.

Hvem ud over mindretallene ser du som ambassadører for den kulturelle intelligens?

– Kulturlivet er en døråbner til kulturel intelligens. Kulturen taler jo til os på et interkulturelt sprog. Kan man forstå kunst og kultur, og tænder man på det sprog, kunst og kultur formidles på, kan man derfor nemmere omgås hinanden. Derfor skal vi gøre alt for at synliggøre hinandens kultur i grænselandet og finde interesse i den.

– Det er i oplevelsen af hinandens kultur, at man opdager og forstår nuancerne mellem os – og i nuancerne også, hvorfor negative vibrationer kan opstå. Selvfølgelig er det ikke alt i kulturmødet, der er perfekt og godt.

Der opstår konfrontationer – som der altid gør, når det betydningsfulde mødes. Vi skal give plads til konfrontationer, for i længden er de givende.

Hvorfor er kulturlivet bedst til at åbne op for det interkulturelle?
– Det væsentligste i et samfund opstår, når de bløde værdier spiller ind mere end de hårde økonomiske facts. Hvorfor? Fordi folk skal emotionelt og personligt opleve, at det er godt og helt naturligt. Derfor skal vi derhen, hvor det interkulturelle i landsdelen er betinget af andet end økonomiske grunde. Det er det, man oplever, når kulturlivet sætter dagsorden.

– Vi skal lære den kulturelle intelligens af mindretallene, fordi de tidligt har erkendt denne merværdi og lever i og med og af den – og faktisk er taknemmelige for den. Mindretallene er allerede fornemme ambassadører for den kulturelle intelligens. Men de mangler at få øjnene op for, at de også skal være løftestang for den – at de har en opgave i at lære den fra sig.

– Min generation kan se det samme nu, som mindretallene altid har kunnet – ja, vi begynder at se det som vejen frem. Det er med den indsigt, at vi melder os på banen for at tage ansvar.

> MIN GENERATION KAN SE DET SAMME NU, SOM MINDRETALLENE ALTID HAR KUNNET – JA, VI BEGYNDER AT SE DET SOM VEJEN FREM. DET ER MED DEN INDSIGT, AT VI MELDER OS PÅ BANEN FOR AT TAGE ANSVAR.

> EN REGIONAL VEJ TIL DET GLOBALE <

INTERVIEW MED CARL HOLST

> EN REGIONAL VEJ TIL DET GLOBALE <

NÅR DANSKERE NORDFRA TAGER TIL CAMPUS HALLE FOR AT SE FLENSBURG HANDEWITT SPILLE, ER DET, FORDI VI ER BEGYNDT AT FØLE ET REGIONALT FÆLLESSKAB PÅ TVÆRS AF GRÆNSEN. DET REGIONALE FÆLLESSKAB KAN GØRE GRÆNSELANDET TIL EN VÆKSTREGION I EUROPA. FOR SYDDANMARKS REGIONSFORMAND CARL HOLST ER MINDRETALLENE ET TRUMFKORT, DER KAN ANVISE EN REGIONAL VEJ TIL DEN INTERNATIONALE GLOBALE VERDEN.

– Da vi i 1996 lancerede idéen om, at en tysk ambulance fra Flensburg Feuerwehr skulle betjene Bov kommune, blev der en pokkers ballade. I Folketinget var der spørgsmål til ministeren. SF'eren Bent Iversen sagde: "Som sønderjyde har man krav på en dansk ambulance, når man kommer galt afsted". Jeg blev kaldt historieløs. Ambulancen blev en tophistorie i medierne. Den skabte splittelse på kryds og tværs i både det folkelige og politiske liv. Sindene var virkelig i kog. Alt sammen på grund af én sølle tysk ambulance, der skulle køre fra Bov til Flensborg. Men ambulancen kørte, og rent symbolsk nedbrød den en barriere til en ny æra i grænselandet. Det er ikke en gang 15 år siden. Tænk engang.

Carl Holst er årgang 1970, sønderjyde, venstremand og født politisk aktiv. Som 23-årig blev han valgt ind i Sønderjyllands Amtsråd, i 2000 blev han amtsborgmester, og siden januar 2007 har han siddet som regionsrådsformand i Region Syddanmark. Det grænseoverskridende samarbejde er for Carl Holst – med hans egne ord – en politisk mærkesag og en personlig hjertesag.

SUNDHEDSSEKTOREN VAR MURBRÆKKER TIL FREMTIDEN

Det var et politisk lærestykke for Carl Holst, at det første forsøg på at skabe et overordnet grænseoverskridende samarbejde blev en tordnende fiasko.

– Det, der gik galt med det første forslag om dannelsen af Euroregion Sønderjylland-Schleswig i 1997, var, at det ikke var konkret i forhold til hr.

og fru Pedersen. Det var et teoretisk EU-projekt, en politisk konstruktion, som mange sønderjyder ikke kunne se fordelen ved, og som man derfor følte presset ned over sig. Få år efter kom der så pludselig nogen med et konkret forslag om grænseoverskridende samarbejde på noget så specifikt som brystkræftområdet. Ventetiden i Flensborg var kortere, afstanden kortere og behandlingen lige så god som i Danmark. Initiativet blev godt modtaget. Hvorfor? Fordi enhver kunne se det indlysende fornuftige i det.

– Sundhedssektoren blev murbrækkeren, der gjorde, at det grænseoverskridende samarbejde gik fra luftige ord til konkret handling. For mig var det et lærestykke i, at samarbejde på tværs af grænsen kun fungerer, når det er nærværende for hr. og fru Pedersen.

– Vi har med Region Sønderjylland-Schleswig fået et forum for dansk-tysk samspil i det nære grænseland med samarbejde om kultur, uddannelse, rådgivning for grænsependlere osv. Vi har skabt et godt grundlag at bygge videre på.

Hvad er din vision?

– Vi skal få samarbejdet til at eksplodere på erhvervsområdet og kulturområdet på samme måde, som det er sket på sundhedsområdet. Indtil videre har det været svært at få kultursamarbejdet på banen uden for den nære grænseregion. Det skal strømme til med tyskere til Sønderjyllands Symfoniorkester fra et stort område og omvendt. Ligesom folk nu pendler efter arbejde, skal de også pendle efter kultur og oplevelser.

> SAMARBEJDE PÅ TVÆRS AF GRÆNSEN FUNGERER KUN, NÅR DET ER NÆRVÆRENDE FOR HR. OG FRU PEDERSEN.

– Min drøm er et fælles dansk-tysk koncerthus, en stor grænse-rockfestival og andre events, der synliggør det grænseoverskridende, så det også når bredt ud gennem medierne, og grænselandet hermed får plads i den danske bevidsthed.

Hvilken rolle spiller medierne for udviklingen?

– Medierne spiller en afgørende rolle, men de halter efter udviklingen og mulighederne. Jeg kan i JydskeVestkysten læse om filmpremierer i København, men ikke se, hvad der går i biografen i Flensborg. Vi skal have medierne på begge sider af grænsen til at samarbejde, og de skal begynde at se det som en kerneydelse at fortælle historier fra hele regionen fra Kongeå til Ejder. Der findes jo et marked af unikke kulturtilbud på begge sider af grænsen, som dem på den anden side intet ved om. Tyske medier skal oplyse om aktiviteter i Sønderjylland, ligesom danske medier

skal oplyse om, hvad der er af muligheder for sønderjyder i Slesvig-Holsten. Det er på den måde, vi får opbygget en regional identitet.

Hvad forstår du ved en regional identitet?
– En regional identitet er en samhørighed på tværs af grænsen. Den er allerede ved at blive etableret, og den vil eksistere og udvikle sig ved siden af den nationale identitet.

– Når vi nordfra tager til Campus Halle for at se Flensburg Handewitt spille håndbold, er det da helt klart, fordi vi er begyndt at føle et regionalt fællesskab. Og på samme måde som vi tager til Flensborg for at se håndbold, skal tyskere fra Slesvig-Holsten tage til f.eks. Haderslev for at se fodbold. Det vil helt klart ske, hvis danske klubber gjorde mere for at få tyske spillere i truppen.

– Flensburg Handewitt repræsenterer, hvad jeg ønsker fremtiden skal være på andre områder – at danskere og tyskere mødes og sammen skaber det bedste hold.

– Enhver kan opridse ti forskelle på dansk og tysk, for sådan er vi opdraget, og derfor er det straks vanskeligere at nævne ti ligheder. Men lighederne er, når det hele lægges sammen, større end forskellene. Alle dage har vi været bevidste om at fokusere på hinandens forskelle. En regional identitet udvikler sig i takt med, at vi ser lighederne mellem os mere end forskellene.

– Vi skal holde op med at vende ryggen til hinanden og sige: Nu kigger vi til København, og så kigger I mod Hamborg. Vi er ikke en udkant til Hamborg og København, men vi er et smørhul midt imellem. Vi skal vende os om mod hinanden og sammen se på området på den måde.

– Nogle siger det billedligt sådan, at vi er på vej mod en fornemmelse af, at Danmark slutter ved Ejderen og Tyskland slutter ved Kongeåen. Jeg kan godt følge tankegangen, og man kan jo allerede i dag spørge: Hvor slutter det danske sundhedsvæsen? Patienter fra Fyn kommer nu til behandling i Kiel. Det var helt utænkeligt for fem år siden. Med det siger jeg, at udviklingen på nogle områder flytter sig hurtigere, end vi kan forestille os, og i min optik gør den det, når hr. og fru Pedersen konkret kan se, at det gavner dem.

DER SKAL SATSES PÅ TURISME

"Fra grænseregion til vækstregion" hedder et initiativ, som Region Syddanmark er ved at køre i stilling. Visionen er at integrere det dansk-tyske samarbejde som et særligt aktiv i udviklingen af Syddanmark og Nordtyskland, så grænseområdet fra at være to udkantsområder bliver en attraktiv vækstregion. For Carl Holst spiller udviklingen af turismen en afgørende rolle.

– Turismen er fremtiden for landsdelen. Ganske enkelt: Sort sol, Vadehavet, naturen og den store kulturarv kan man ikke outsource til Kina og Indien. Her er noget, ingen kan tage fra os, og det skal vi udnytte. Det er her, vi skal sætte ind. Tænk lige over det: Disse områder er ikke blevet markedsført ordentligt i fællesskab, og mange mennesker aner ikke, hvad der her findes.

– I min optik hører turisme og kulturformidling uløseligt sammen. Der er virkelig et potentiale i at lancere hele Slesvig som et nyt og hidtil ukendt turistområde med uspoleret natur og historie af kæmpeformat. Vi har en natur- og kulturarv, som er på vej til at blive verdenskendt.

> VI MÅ INDSE, AT ENGELSK ER DET MEST LIGEVÆRDIGE SPROG AT MØDES PÅ.

– Folk vil have store oplevelser, god mad og golf. Det skal vi også give dem. På den måde vil vi trække tusindvis af mennesker til grænselandet, der aldrig har været her. Det vil udfordre os, skabe stolthed i regionen og give en bevågenhed, som vil smitte af på erhvervsliv og uddannelse. Internationale arbejdspladser, forsknings- og uddannelsessteder vil komme i kølvandet på turismen.

ENGELSK BLIVER SPROGET, VI MØDES PÅ

Den sproglige barriere er for Carl Holst den største og den mest problematiske, når der skal skabes en vækstregion. Det er ikke nok, at slesvigholstenere lærer dansk som aldrig før, og at mange danskere kan begå sig på tysk. Der vil aldrig opstå ligevægt mellem de to sprog.

– Vi må indse, at engelsk er det mest ligeværdige sprog at mødes på. Jeg kan heller ikke se det anderledes, end at engelsk i fremtiden automatisk bliver det sprog, vi kommer til at kommunikere på i det tværnationale samarbejde – og på officielt niveau.

– Når vi skaber en vækstregion, bliver regionen mere global, og i den udvikling er engelsk sproget, man mødes på langt de fleste steder. Samtidig kommer der en generation, der er opvokset med engelsk som det naturlige tværnationale sprog. Altså, unge i dag taler jo engelsk, når de mødes med en svensker. De kunne nok godt forstå hinanden, men det er nemmere på engelsk. Sådan bliver det nok også i grænselandet.

MINDRETALLENE - EN REGIONAL VEJ TIL DET GLOBALE

Mindretallene og deres fredelige sameksistens med flertalsbefolkningerne har gjort den dansk-tyske grænseregion kendt ude i Europa. Det er for Carl Holst et aktiv, der skal bruges. Men det kræver, at mindretallene aktivt bidrager med deres kompetencer.

– Jeg synes, at det danske mindretal de seneste år er kommet ind i en positiv udvikling. Det danske mindretal – både med Karl Otto Meyer og Anke Spoorendonk i spidsen – var skeptiske over for dannelsen af Euroregionen. De troede vel, at man kun kan eksistere ved at bevare uden at forandre. De ville ikke gå ind i et grænseoverskridende, europæisk, internationalt samarbejde, hvor man skulle snakke engelsk, for det ville udhule den sande danske mindretalsidentitet. I dag lyder det jo helt forkert. En sådan tankegang dør man af.

– I mange år har det grænseoverskridende arbejde fra national dansk side været noget, man har rettet til mindretallet med en følelse af, at de ikke må blive glemt. Måske har det været en tornerosesøvn for mindretallet. Men de har heldigvis fået et *wake-up call.*

Hvad er det, mindretallet er vågnet op til?

– Mindretallet har forstået, at når vi i Danmark i dag lovpriser værdien af den danske 1920-model, har det fået en international vinkel. Hvorfor? Fordi udviklingen er blevet sådan, at man tilpasser sig hinanden og lader sig inspirere af hinanden.

– Fordelen ved at være med i det danske mindretal er jo, at man er dansker i Tyskland – og hermed er man jo international. Det er det nye mindretalsfortrin, som man skal forstå at udnytte.

– Jeg synes, at det tyske mindretal tidligt så dette fortrin, og derfor er de godt gearet til en international udvikling. Slesvigsk Parti har ligefrem gjort fortrinnet til et valgslogan: "SP – et sønderjysk krydderi". De ser mindretallet som en blanding af salt og peber – af flerkulturelle erfaringer – der gør, at en region som vores ved siden af en national vej kan fremvise en regional vej i den globale verden.

Hvordan ser du fremtiden for det danske mindretal?

– Fremtiden for det danske mindretal afhænger af, hvor gode de bliver til at åbne op og spille sig selv på banen i det grænseoverskridende samarbejde og den internationale udvikling. Tænk, hvad det ville gavne dem, hvis man i den danske offentlighed så dem som en aktiv forpost i internationaliseringen mere end som noget historisk, vi skal støtte. Det kræver, at de bliver bedre til at tage bestik af, hvor Danmark bevæger sig hen.

– Mindretallet skal begynde at se sig selv, som noget, der rækker ud over dem selv. De skal få organisationen løsnet op, holde op med indbyrdes magtkampe og lade den unge generation komme til.

Hvad sker der for mindretallet, når de unge kommer til?

– De unge ved, at de besidder kompetencer og styrker, som vi andre kan lære af, og de vil helt naturligt aktivere disse styrkeområder ind i samarbejde og udvikling på tværs af grænser.

– Vi hører jo nu unge sige: Vi er ikke danske, vi er dobbeltnationale. Disse unge vil klart også blive internationale – mange er det allerede. De rejser, studerer og gifter sig internationalt. Sprogligt kan de begå sig langt bedre end de fleste. De har en indsigt i kulturmøde, og hvad det vil sige at lære af en anden kultur. De kan bevæge sig mellem kulturer. De ved noget om andre samfundsmodeller.

> TURISMEN ER FREMTIDEN FOR LANDSDELEN. GANSKE ENKELT: SORT SOL, VADEHAVET, NATUREN OG DEN STORE KULTURARV KAN MAN IKKE OUTSOURCE TIL KINA OG INDIEN.

– Mindretallene har altid været dobbeltkulturelle, det er deres styrke. Men måden at være det på ændrer sig. For nogle år siden var det helt selvfølgeligt, at en fra det tyske mindretal holdt med Tyskland, når de spillede landskamp mod Danmark. I dag kan du opleve, at de er i tvivl om, hvem de skal holde med. Det samme er helt sikkert situationen for det danske mindretal. Men det gør dem jo ikke mindre danske eller mindre tyske i deres mindretal. Det er blot det dobbeltkulturelle, som skifter karakter.

> VÆRDIFÆLLES-SKABER BLIVER BÆRENDE <

INTERVIEW MED RALF PITTELKOW

> VÆRDIFÆLLES-SKABER BLIVER BÆRENDE <

I FREMTIDEN DEFINERER MAN IKKE SIG SELV SOM DANSKER, FORDI DET ER NOGET, MAN ER FØDT IND I. DANSK ER MAN I DET OMFANG, DANSKHEDEN RUMMER VÆRDIER, DER HAR POSITIVE KVALITETER, MAN KAN STÅ INDE FOR. NATIONALFØLELSEN BEVÆGER SIG FRA ET ETNISK FÆLLESSKAB TIL ET VÆRDI-FÆLLESSKAB. FORFATTEREN RALF PITTELKOW FINDER ARGUMENTERNE I SIN SØNDERJYSKE OPVÆKST.

– Mine forældre valgte at blive danske, selv om de ret beset i overvejende grad var tyske. Men de valgte det ikke bare i den forstand, at de sagde: Nu bor vi i Danmark, ergo er vi danske. De valgte det med hjerte og med følelse – fordi de havde fået et værdifællesskab med Danmark.

Ralf Pittelkows engagement i grænselandet er tæt forbundet med hans personlige historie. Hans forældre var medlemmer af det tyske mindretal i Sønderborg, men blev danske.

– Mine forældre inkarnerede på bedste vis Grundtvigs definition på at tilhøre et folk:

Til et folk de alle høre,
som sig regne selv dertil
har for modersmålet øre,
har for fædrelandet ild.

– Det nationale er ikke et spørgsmål om, hvor du kommer fra. Det er et spørgsmål om, hvem du gerne vil være, hvem du føler dig forbundet med. Det er noget, du vælger. Og det passer på mine forældre.

Som politisk rådgiver for statsminister Poul Nyrup Rasmussen, og efterfølgende som politisk kommentator i Jyllands-Posten og på forskellige tv-kanaler, er Ralf Pittelkow kendt af de fleste. Han er mag.art. i litteratur-videnskab, men engagement i politik og samfund har overskygget det litte-rære i det meste af hans 61-årige liv. I bøgerne "Forsvar for nationalstaten" (2004) og "Mit liv som dansker" (2009) har han med afsæt i sin sønderjyske opvækst givet bud på danskheden og nationalstatens udvikling.

– Da jeg begyndte at filosofere over, hvad det vil sige det der med nationalfølelse, hvad det vil sige at tilhøre et folk, har erfaringerne fra min opvækst bekræftet mig i, at en stor del af den diskussion foregår på et forkert grundlag.

– Meget ofte nævner man kun to muligheder for national identitet. Den ene er den, der er baseret på, at man er statsborger et bestemt sted. Det, man højtideligt kalder demos, at man er en del af en demos, en del af et folk. Den anden er den, der baserer sig etnisk, som siger, at har man en bestemt afstamning, tilhører man automatisk et bestemt folk. Mine forældre og min erfaring er et levende bevis på, at der er en tredje og for mig afgørende definition på, hvad det vil sige at tilhøre et folk – nemlig at føle sig som en del af et værdifællesskab. Og det kan du godt blive en del af, selvom du kommer et andet sted fra. Du behøver ikke at være født ind i det.

Hvad er kernen i det danske værdifællesskab?

– Værdifællesskabets styrke blandt danskerne afspejler sig i, at værdierne i høj grad er underforståede – og derfor ikke særligt verbaliserede. Det er det, der gør det vanskeligt for folk, der kommer udefra, fordi så mange af vores koder er underforståede. Man skal ligesom have støtte til at komme ind i det, og da bliver man ofte som fremmed svigtet.

– Selve værdierne har at gøre med den uformelle omgangsform, en skepsis over for hierarkier, en vægt på at tale sig til rette og en meget markant kombination af personlig frihed og samfundsansvarlighed – i grunden alt det, der fik mine forældre til at vælge det danske, og som i dag får mange tyske familier i Sydslesvig til at vælge danske skoler til deres børn.

> DET NATIONALE ER IKKE ET SPØRGSMÅL OM, HVOR DU KOMMER FRA. DET ER ET SPØRGSMÅL OM, HVEM DU GERNE VIL VÆRE, HVEM DU FØLER DIG FORBUNDET MED. DET ER NOGET, DU VÆLGER.

Er man i grænselandet bedre til at definere disse værdier – reflektere over dem?

– Ja, det tror jeg. For mit eget vedkommende har jeg fået en bagage med, der har gjort, at jeg har reflekteret forholdsvis meget. De oplevelser, som mine forældre gav videre, de refleksioner, som de lod komme ud mellem sidebenene, de har siden hen ligget som en ballast og påvirket min opfattelse af, hvad der karakteriserer et værdifællesskab som det danske.

Kan du give et eksempel på en oplevelse, du har med i bagagen?
– Min far har fortalt om, at han en gang under krigen kommer gående på gaden i det indre Sønderborg, og så er der en eller anden tysksindet på den anden side af gaden, der brøler: "Hvad vil du med sådan en jødekvinde?". Min mor var slet ikke jøde, hun så bare meget jødisk ud. Når han fortalte oplevelsen, kunne jeg godt fornemme den stemning, han havde modtaget en sådan aggression i, og den enorme uvilje, det havde sat sig som, i hans psyke.

– Jeg har fra barnsben fået indpodet en kraftig skepsis mod fanatiske mennesker og en dyb og inderlig modvilje mod national fanatisme, som har præget min måde at tænke på og mine refleksioner over nationalfølelse og nationalbevidsthed.

– Jeg tror, at der i grænselandet eksisterer en bevidsthed om antifanatisme, som har været med til at skabe den fredelige udvikling i området.

PÅ VEJ MOD NYE GRÆNSER

Mange slår til lyd for, at Schengen-aftalen i 2001 og grænsens nedlæggelse vil betyde forandringer i den nationale bevidsthed. For Ralf Pittelkow er der ingen grund til bekymring.

– Den fredelige udvikling har reduceret de nationale grænsers betydning, selv om jeg stadig anser en national grænsekontrol for nødvendig. Flere former for aktivitet og samkvem foregår naturligt hen over grænsen, men denne opblødning i den nationale grænse ændrer ikke afgørende ved nationalfølelsen.

– Den nationalfølelse, som man tog alvorligt, da man trak grænsen, har jo udviklet sig væk fra det krigeriske og aggressive og væk fra fjendebillederne. Det har betydet, at forbindelseslinjerne mellem de nationale mindretal og det omgivende samfund er blevet langt mere positive og stærkere, end de har været før, hvilket igen er blevet forstærket af, at vi er kommet ind i fællesskabet i EU. Den fredelige sameksistens måtte naturligt føre grænsenedlæggelser med sig, og det får ingen betydning for den nationale bevidsthed.

– Det er jo noget, man kan se rundt om i verden, at uanset hvor gennemhullet en grænsekontrol, du har, så er der stadigvæk nogle meget markante nationale grænser, som man kan se både kulturelt og økonomisk. Som eksempel: Grænsen mellem USA og Canada er en meget lang og meget åben grænse, men hvor det økonomiske samarbejde internt i Canada og internt i USA er langt, langt stærkere end samkvemmet på tværs af grænsen.

– Der er så mange forskellige traditioner, normer osv., der fastholder den nationale kontekst, og som det ikke længere er nødvendigt at ramme ind med en fysisk grænse.

– I dag er det nogle helt andre grænser, der har betydning, og som handler om værdier, identitet og sociale relationer – om hvordan vi skal omgås hinanden. F.eks. er vi jo dybt præget af Tyskland i vores historie og kultur, og vi har mange samfundsværdier og kulturtraditioner til fælles. I grænselandet er man i fuld gang med at danne sådanne nye værdifællesskaber.

Betyder disse forandringer ikke, at det nationale udvandes?
– Vi er inde i en udvikling, hvor nationalfølelsen er blevet dobbelt. På den ene side har den at gøre med, hvad man traditionelt tilhører. Det nye er, at den får mere og mere at gøre med værdier, traditioner og adfærdsformer, som man i en eller anden forstand finder tiltrækkende. Når der f.eks. lige nu er så stort et antal tyskere i Sydslesvig, der lærer dansk, ja så er det for nogen, fordi de kan få brug for det i forhold til det danske arbejdsmarked, men for rigtig mange er det en nysgerrighed og interesse i forhold til dansk kultur. De føler sig tiltrukket af dansk væremåde osv. Den nationale bevidsthed er på den måde ikke skarpskåren, som den var før, hvor den var ret fast forankret i det etniske. Når du var etnisk dansker, så var du etnisk dansker, var du etnisk tysker, så var du etnisk tysker. Nu kan du være etnisk tysker og samtidig glide lidt over i retning af en dansk identitet, fordi her ligger nogle mønstre, som du godt kan lide.

> DEN NATIONALE BEVIDSTHED ER PÅ DEN MÅDE IKKE SKARPSKÅREN, SOM DEN VAR FØR, HVOR DEN VAR RET FAST FORANKRET I DET ETNISKE (...) NU KAN DU VÆRE ETNISK TYSKER OG SAMTIDIG GLIDE LIDT OVER I RETNING AF EN DANSK IDENTITET, FORDI HER LIGGER NOGLE MØNSTRE, SOM DU GODT KAN LIDE.

Dem er der jo nogen, der lidt nedsættende kalder nationalshoppere?
– Jeg synes ikke, det er nedsættende. Og det er det rene sludder, at nationalfølelsen forsvinder, fordi vi får mere kontakt over grænsen. En international undersøgelse, hvor også danske gymnasielever deltog, viste ikke overraskende, at de unge har lige så stor national stolthed som tidligere generationer. Men de blev så stillet over for et udsagn, der hed: 'Uanset om mit land foretager sig noget forkert, vil jeg identificere mig med det og bakke det op'. Det er de til gengæld ikke med på. Alt det der med "right or wrong, my country", siger dem ikke noget. Det hører fortiden til. Unge har det sådan – og sådan bliver fremtiden, også i grænselandet – at man vil

identificere sig med det danske og Danmark som nation, hvis det danske og nationen gør sig fortjent til min stolthed.

– På den måde vil eksistensen af et dansk mindretal i fremtiden være betinget af, at de føler, at Danmark repræsenterer nogle værdier og en måde at gøre tingene på, som de kan lide og er stolte over.

– Man vil ikke i fremtiden – hverken nord eller syd for grænsen – definere sig selv som dansker alene, fordi man er født ind i det. Danskhed og danske værdier har selvfølgelig deres rødder i det danske samfunds historie, kultur og indretning. Men nationalfølelsen melder sig kun, hvis du kan identificere dig med værdierne og tillægger det nationale fællesskab positive kvaliteter.

– Derfor vil vi fremover se mange forskellige varianter af det nationale. Du vil sagtens kunne finde en variant, der hedder: Jeg er tysker, jeg bor i Tyskland – i Sydslesvig – men jeg optager elementer, som er stærkere i det danske, end i det tyske. F.eks. tyskere, der synes, at det tyske er lidt for hierarkisk, lidt for formelt, og som godt kan lide den mere uformelle danske omgangsform og måde at gøre tingene på og derfor begynder at lære dansk og måske føler sig så tiltrukket af danske kvaliteter, at de tager omvejen ind omkring en dansk skole til deres børn. De er tyske, de vil givet fortsat blive ved med at være det, men de har opdaget noget i værdifællesskabet, som de gerne vil være en del af. Det er en både positiv og spændende udvikling at følge.

NATIONALFØLELSEN VIGTIGERE END MINDRETALLENE

Nogle forestiller sig, at grænselandet udvikler en slesvigsk region fra Kongeåen til Ejderen med en egen regional identitet. Men for Ralf Pittelkow kan vi ikke eksistere uden nationalfølelse. Til gengæld kan nationalfølelsen måske godt eksistere uden mindretallene.

– En region med en selvstændig identitetsfølelse tror jeg ikke på. Det er glædeligt, hvis flere bliver tosprogede, og sådan bliver det givet. Men intet tyder på i den udvikling, der er i gang, at nationalfølelserne svækkes. En amerikansk undersøgelse har vist, at de lande, der klarer sig bedst i verden, er dem, der har en national samhørighed. Det er samtidig også de lande, hvor borgerne udviser størst samfundssind og forpligtelse over for de mennesker, de deler samfund med.

– Selv om vi samarbejder på tværs af grænser og laver unioner, så er det stadig sådan, at verden styres af nationalstater. Jeg tror ikke en døjt på, at der i grænselandet eller andre steder i Europa bliver en overnational region med egne rammer, hvor de nationale forskelle forsvinder. Det tror jeg slet ikke på.

– Mindretallene vil eksistere i en rum tid fremover. Men jeg kan godt

forestille mig en udvikling, hvor de langsomt udviskes som klart definerede, organiserede mindretal, og der tilbage vil være nogle foreninger, organisationer osv., der har et forhold til enten det danske eller det tyske. Men den enkeltes nationalfølelse kan ikke udviskes. De bånd, der binder os til det nationale, vil fortsat være de stærkeste – både for danskere og tyskere i grænselandet. Ganske enkelt også, fordi der ikke er noget til at erstatte nationalfølelsen.

POLITISK EMSIGHED ER EN FREDSFORSTYRRER

Den største trussel mod en fortsat positiv fredelig udvikling i grænselandet er for Ralf Pittelkow overdreven politisk indblanding – at man politisk forivrer sig. Han husker amtsborgmester Kresten Philipsens projekt med at skabe Euroregion Slesvig tilbage i 1990'erne som et lærestykke i politisk emsighed. Befolkningen følte nok, at noget var i bevægelse omkring grænsen, men det blev politisk forceret med et stort galvaniseret projekt, der ville presse en ny identitet ned over dem. Den politiske emsighed eksisterer fortsat.

– Vi har jo fået en bølge af fiksering til formelle rettigheder. Eksempelvis har vi haft debatten, om hvorvidt gadeskilte skal være på begge sprog. For mig er det noget af det dummeste, man kunne gøre. Altså nu har vi levet sammen i det grænseland uden dobbeltskiltning, og det er jo ikke, fordi en dansker i Sydslesvig ikke kan læse, at der står Fischerstrasse og ikke ved, hvad det betyder, eller et medlem af det tyske mindretal ikke kan forstå, hvad Jernbanegade er. Jeg kan ikke se, hvorfor politikere skal blande sig, så disse mindretal, der af egen kraft har fundet ud af at leve fornemt sammen uden dobbeltskiltning, nu skal til at strides, om det skal være en formel rettighed.

> GRÆNSELANDET HAR DET LÆRESTYKKE TIL POLITIKERE, AT POLITISKE SKRIVEBORDSPROJEKTER ER DEN STØRSTE TRUSSEL MOD UDVIKLINGEN I OMRÅDET.

– Flytningen af Istedløven er et andet eksempel på politisk emsighed. Jeg siger: Let sleeping dogs lie. Hvorfor begynde at røre ved noget, der er blevet nedlagt i nationalfølelsen, og som fredsommeligt lever der?

– Grænselandet har det lærestykke til politikere, at politiske skrivebordsprojekter er den største trussel mod udviklingen i området. I videst muligt omfang skal politikere blande sig uden om, for folket kan godt selv. I grænselandet har man nemlig gennemløbet erfaringen, at medmindre nogen udefra kommer med problemer, kan man omgås hinanden på bedste vis.

> IVÆRKSÆTTERNE SKAL PÅ BANEN <

INTERVIEW MED JØRGEN MADS CLAUSEN

> IVÆRKSÆTTERNE SKAL PÅ BANEN <

MEGET AF ARBEJDET I GRÆNSEREGIONEN ER BLEVET UDTÆNKT AF CENTRALT PLACEREDE PERSONER OG ORGANISATIONER. DET HAR GJORT DET SVÆRT AT MOTIVERE BEFOLKNINGERNE PÅ BEGGE SIDER AF GRÆNSEN. DER ER BRUG FOR MERE BORGERDELTAGELSE. DET VIL SKABE REGIONAL STOLTHED, OG STOLTHED SKABER TILHØRSFORHOLD. DANFOSS' BESTYRELSESFORMAND JØRGEN MADS CLAUSEN VIL SKABE DEN BEDSTE GRÆNSEREGION I EUROPA.

– Om ti år taler vi helt naturligt engelsk hen over grænsen. Vi er en del af den globale udvikling, og vi er nødt til at indrette os efter verdenssamfundet. Regionens officielle sprog bliver engelsk. Det får nogen til at frygte for det danske sprog. Den frygt har jeg ikke. Jeg kan se, at alsisk lever videre i bedste velgående, fordi vi synes, det er dejligt at have noget, der specielt er vores. Sådan har de det også på den tyske side med frisisk og plattysk. Med den globale udvikling vil vi blive mere opmærksomme på at styrke og dyrke både det lokale og det danske.

Når man træder indenfor på Jørgen Mads Clausens kontor på 11. sal i Danfoss-imperiet på Als, træder man ind på en af globaliseringens kommandobroer. På marmorskrivebordet står en konstant roterende globus, og to store computerskærme er den direkte adgang til verden. Et vægmaleri forestiller den afrikanske savanne, og en udstoppet løve ligger under billedet som en vogter i det store kontor. En udstoppet giraf kigger med fra et hjørne. Indgangsdøren er i alsisk bondestil med udskårne paneler, og første del af kontoret er indrettet som en gammel alsisk spisestue. Helt konkret skal man her igennem det lokale, før man kommer til det globale.

Jørgen Mads Clausen er født i 1948 som søn af Danfoss' grundlægger Mads Clausen. Han er uddannet akademiingeniør suppleret med en managementuddannelse fra universitetet i Wisconsin i USA. Han har været forskningschef på Danfoss og medlem af koncerndirektionen. I 1996

indtog han faderens plads som administrerende direktør. Siden 2008 har han været bestyrelsesformand for koncernen.

FIRE GRÆNSER MELLEM DANMARK OG TYSKLAND

For Jørgen Mads Clausen er der fire grænser mellem Danmark og Tyskland, som skal nedlægges: En juridisk grænse, en kulturgrænse, en informationsgrænse og en sproggrænse. Sproggrænsen er den alvorligste at få gjort noget ved.

– Vi får aldrig ligeværd på sprogområdet. For få danskere kan tysk, og det tysk, vi kan, generer vi os ved at tale, fordi vi i skolen har lært, at bruger vi der, die, das forkert, er vi dårlige til tysk. Derfor føler danskeren sig som lillebror, når han skal tale tysk hen over grænsen. Godt nok lærer mange tyskere syd for grænsen dansk i disse år, men det bliver aldrig i et omfang, der gør dansk og tysk til ligeværdige sprog. Derfor er mit forslag, at vi i det grænseoverskridende samarbejde taler engelsk sammen. Så er begge parter på udebane. Det samme mener jeg, man skal i Ørestadsregionen. Vi kan jo lige så godt ærligt indrømme, at vi ikke forstår alt, hvad en svensker siger. Sidder vi og hygger os, så gør det ikke så meget, at vi gætter os til resten. Men sidder vi i business, eller er det i vigtige arbejdssammenhænge, skal vi tale et sprog sammen, hvor vi kan gøre os tydelige over for hinanden uden misforståelser.

– På Danfoss er engelsk koncernsprog, og jeg gør meget ud af at fortælle medarbejderne, at det, vi snakker, ikke er Oxford-engelsk eller amerikansk eller australsk, men international *English*. Om du lægger trykket det ene eller andet sted, eller om sætningsopbygningen er forkert, er lige meget, bare vi kan forstå hinanden.

> DET DANSKE MINDRETAL KAN BLIVE DEM, DER LUKKER DET TYSKE SAMFUND OP FOR OS DANSKERE. DET ER JO DET, DE KAN, OG DE HAR HER EN KOMPETENCE, DER KAN GØRE DEM UUNDVÆRLIGE, HVIS DE UDNYTTER DEN.

– Når vi taler engelsk sammen, bliver vores mentaliteter knyttet tættere sammen. Jeg bemærker selv, at snakker jeg engelsk i Tyskland, så ændrer det tyskernes mentalitet og tænkemåde, og det ændrer også min. Vi bliver mere på lige fod, når vi forstår hinanden på et tredje sprog. Det er også med til at nedbryde kulturgrænsen.

Hvad mener du med kulturgrænsen?

– Kulturgrænsen er svær at forklare, men den er der. Den har noget med mentalitet at gøre. Når jeg kommer til Nordnorge, føler jeg helt klart, at

det er min kultur. Hvorimod jeg ikke skal ret langt ned i Sydslesvig, inden jeg føler, at jeg er i en tysk kultur, som ikke er min.

– Jeg tror, at kulturgrænsen grunder sig i historien. I Norden har vi haft åbne demokratier i 150 år. Vi er mere fri i tanken, vi har en anderledes humor og er mere uformelle. Tyskland har været igennem voldsomme perioder med krig og diktatur og hermed en masse forbud. Historien har givet os en forskel i folkementalitet.

– Kulturgrænsen kan ikke nedbrydes. Vi skal lære at leve med den, vi skal lære at kunne lide forskellene. Men når engelsk bliver fællessprog vil den på nogle områder blive udvisket, fordi et nyt fællessprog vil få mentaliteterne til at glide sammen.

Hvad har det betydet for grænselandet, at den juridiske grænse blev nedlagt?

– Danfoss og Sauer Danfoss har 75 virksomheder rundt om i verden. En af afdelingerne ligger i Neumünster, og her oplever vi, at der er blevet færre barrierer mellem dansk og tysk, og afdelingen i Neumünster er kommet til at arbejde utrolig godt sammen med afdelingen her i Nordborg. Det er en mental ændring, der er sket på under ti år, og jeg er ikke i tvivl om, at det skyldes, at grænserne nu er åbne, og bevidstheden om EU er blevet stærkere.

– På det overordnede plan har det en enorm betydning for udviklingen i hele Europa, at vi fik grænserne nedlagt. Det flytter virkelig nogle mentale grænser i os, at vi kan rejse mellem landene, uden at skulle vise pas.

– Men vi har fortsat en juridisk grænse mellem Danmark og Tyskland i form af juristeri, bureaukrati og mangel på politisk handlekraft i de to lande. F.eks. har vi nogle dumme problemer på skatteområdet, der nemt kunne løses, og som helt unødvendigt lægger en dæmper på den omstillingsparathed, der er i arbejdsstyrken.

– Vi har brug for et mere fleksibelt arbejdsmarked, ikke mindst på tysk side. Uden et kommercielt samarbejde, kommer der ikke skub i udviklingen. Men lige nu er det sådan, at danske virksomheder ikke har lyst til at placere sig i Flensborg, fordi der er så mange ulemper. Afstanden mellem en direktør og en timelønnet er hos os langt kortere end i Tyskland, og vi kan diskutere tingene, uden først at skulle konsultere en fagforening i Kiel. Det er også den side ved os, som de tyske medarbejdere værdsætter, når de kommer herop og arbejder.

MEDIERNE SKAL NEDBRYDE INFORMATIONSGRÆNSEN

Pendlingen er kommet godt i gang, og arbejdskraftens bevægelighed hen over grænsen er for Jørgen Mads Clausen noget af det væsentligste at få

udbygget. Men det kan kun ske, hvis kommunikationsgrænsen nedbrydes.

– Det har været en berigende oplevelse, at der er kommet gang i pendlingen. Virksomheder på denne side af grænsen oplever, at tyske medarbejdere er ufattelig tilfredse med at være her. Vi har ansat rigtig mange på Danfoss, og nogle af dem er flyttet hertil med familien.

– Pendlingen bliver en helt naturlig ting, når vi ved noget mere om hinanden. Vi har det jo sådan, at det ukendte er mere besværligt. Skulle du pendle til et sted i Danmark, vil du føle det meget nemmere end at pendle til Tyskland, selv om afstanden derned kun var den halve. Der er nogle usynlige barrierer, som folk kun har inde i hovedet, og som først nedbrydes, når vi får større udveksling, og den enkelte får personlige venner og kontakter på den anden side. De fleste har fortsat kun kontakt med hinanden i de butikker, hvor danskerne kommer for at handle.

> NÅR VI TALER ENGELSK SAMMEN, BLIVER VORES MENTALITETER KNYTTET TÆTTERE SAMMEN. JEG BEMÆRKER SELV, AT SNAKKER JEG ENGELSK I TYSKLAND, SÅ ÆNDRER DET TYSKERNES MENTALITET OG TÆNKEMÅDE, OG DET ÆNDRER OGSÅ MIN. VI BLIVER MERE PÅ LIGE FOD, NÅR VI FORSTÅR HINANDEN PÅ ET TREDJE SPROG.

– Pendlingens andet trin kræver netværk hen over grænsen, og derfor skal vi have informationsgrænsen nedbrudt. Det er medierne, der skal gå forrest, men de er tunge at danse med.

Hvorfor er medierne fraværende i det grænseoverskridende samarbejde?
– Indtil nu har de virkelig sovet i timen, og de har slet ikke set deres egne muligheder i det grænseoverskridende samarbejde. Der er ikke læsere, seere og lyttere i det, siger de. Men det er klart. Sådan er det med alt nyt, det tager år, inden interessen er skabt. Der er ikke penge i det, påstår de. Jeg har så sagt: "Vil I have penge til det?" Svaret er: "Nej tak", for de vil være uafhængige. Men medierne forbigår virkelig en samfundsopgave i grænseregionen, de burde være forpligtet på.

– Der eksisterer en kæmpe uvidenhed. Jeg snakker ofte med tyskere syd for grænsen, der intet ved om, hvad der sker i Sønderjylland. Det er et hvidt område på kortet for dem. Sønderjyder har det på samme måde med Sydslesvig. Det er derfor, jeg i mange år har kæmpet for, at der skal være en side i aviserne på begge sider af grænsen, hvor man orienterer om, hvad der sker hos naboen. Det er så småt ved at ske nu. Men vi

mangler at få et tv-samarbejde hen over grænsen, hvor man går sammen om nyheder og temaudsendelser, der kan samle regionen. Jeg så gerne en grænseoverskridende tv-station på fællessproget engelsk.

– Fik vi i medierne historier om hinanden, ville det vække interesse, og vi ville vokse tættere sammen og se nye vækstmuligheder.

MINDRETALLENE SOM FORMIDLERE

Jørgen Mads Clausen vil have mindretallene ind i en mere markant rolle som formidlere.

– Jeg oplever det tyske mindretal som gode formidlere. Hvis der er tyskere, der vil bosætte sig og arbejde her, så er folk fra det tyske mindretal de bedste ambassadører for Sønderjylland. Med et medlem i Sønderborg byråd fremfører de forslag, som ser tingene fra nye vinkler. De har skoler og børnehaver med et godt renommé, som vi har gavn af i udviklingen af regionen. Jeg tror, de får en stor rolle at spille.

– Det danske mindretal er ikke kommet op i samme gear til den globale udvikling. Jeg føler nogle gange, at de kigger for meget mod Danmark og er for afhængige af, hvad de tror, Danmark mener, de skal for de penge, vi giver dem. Jeg tror, det har ført til, at de er blevet for lukkede om sig selv.

Hvilken rolle skal det danske mindretal spille?

– Det kan virkelig blive dem, der skaber netværk for os andre – inviterer erhvervsfolk, kulturfolk, skolefolk, forskere osv. til møder og arrangementer, hvor vi møder ligesindede. De skal langt mere offensivt gå ind som en spydspids i det grænseoverskridende arbejde. Det kan blive dem, der lukker det tyske samfund op for os danskere. Det er jo det, de kan, og de har her en kompetence, der kan gøre dem uundværlige, hvis de udnytter den.

HERFRA MIN GLOBALE VERDEN GÅR

For Jørgen Mads Clausen hænger den regionale og den globale udvikling sammen. Regionerne opstår, fordi det globale samfund har brug for nye kraftcentre. Det er en udvikling, der vil styrke det lokale tilhørsforhold.

– Jeg har boet to år i USA og to år i Tyskland, og jeg har rejst utrolig meget i min tid. Jeg føler virkelig mig selv som global. Men min rod er her, hvor jeg er født, og det er her, jeg føler mig hjemme. Men global er jeg på flere planer. I min kerne er jeg nordalsinger, nogle gange blot alsinger. Når jeg er i København, er jeg sønderjyde. Er jeg uden for Danmark, er jeg dansker, og er jeg ret langt uden for Europa, er jeg europæer. Jeg kan argumentere bedre over for en kinesisk erhvervsmand ved at sige "vi i EU" end ved at sige "vi danskere". Og har jeg en italiener med i Kina, holder vi sammen, fordi vi repræsenterer EU og Europa. På den måde er

der flere planer, man skal kunne arbejde på og være til på i det globale samfund. Men det er her på Nordals, jeg har rod – herfra min globale verden går.

– Jo mere grænseoverskridende samarbejde, vi får, jo mere vil vi knytte os til det sted, hvor vi bor og finde egenart der. Gamle sønderjyske skikke vil blive genoplivet, og man vil dyrke sit særkende på egnen. Det vil ekskludere dem, der ikke bor i lokaliteten, og det ser jeg som noget godt. For at rumme det store, må vi have lov til også at lukke det ude fra det nære.

DEN BEDSTE GRÆNSEREGION I EUROPA

– Vi skal sætte os som mål, at vi vil være den bedste grænseregion i Europa. Vi har forudsætningerne for at sige det. Vi har i vores grænseregion mere dialog, end de har andre steder. Vi har intet at skamme os over i forhold til andre. Vi har skabt fred og fordragelighed, og trods mentalitetsforskelle har vi ingen fjendtlig mentalitet. Organisatorisk er vi med Region Sønderjylland-Schleswig kørt i stilling. Der er heller ikke mangel på penge. Kommer de rigtige projekter, kan vi finde midlerne. Det er heller ikke, fordi ideerne ikke er der, der er blot en række barrierer, der en tid endnu hindrer dem i at udfolde sig.

> JO MERE GRÆNSEOVERSKRIDENDE SAMARBEJDE, VI FÅR, JO MERE VIL VI KNYTTE OS TIL DET STED, HVOR VI BOR OG FINDE EGENART DER.

– Vi skal skabe grænseregionsiværksættere. Meget af arbejdet i grænseregionen er indtil nu blevet udtænkt og udført af centralt placerede personer og organisationer. Det har gjort det svært at motivere befolkningerne på begge sider af grænsen. Der er behov for mere borgerdeltagelse. Det vil skabe regional stolthed, og stolthed skaber tilhørsforhold, som er grobund for alt nyt.

> SØNDERJYSK CAMP DAVID <

INTERVIEW MED HANS HEINRICH HANSEN

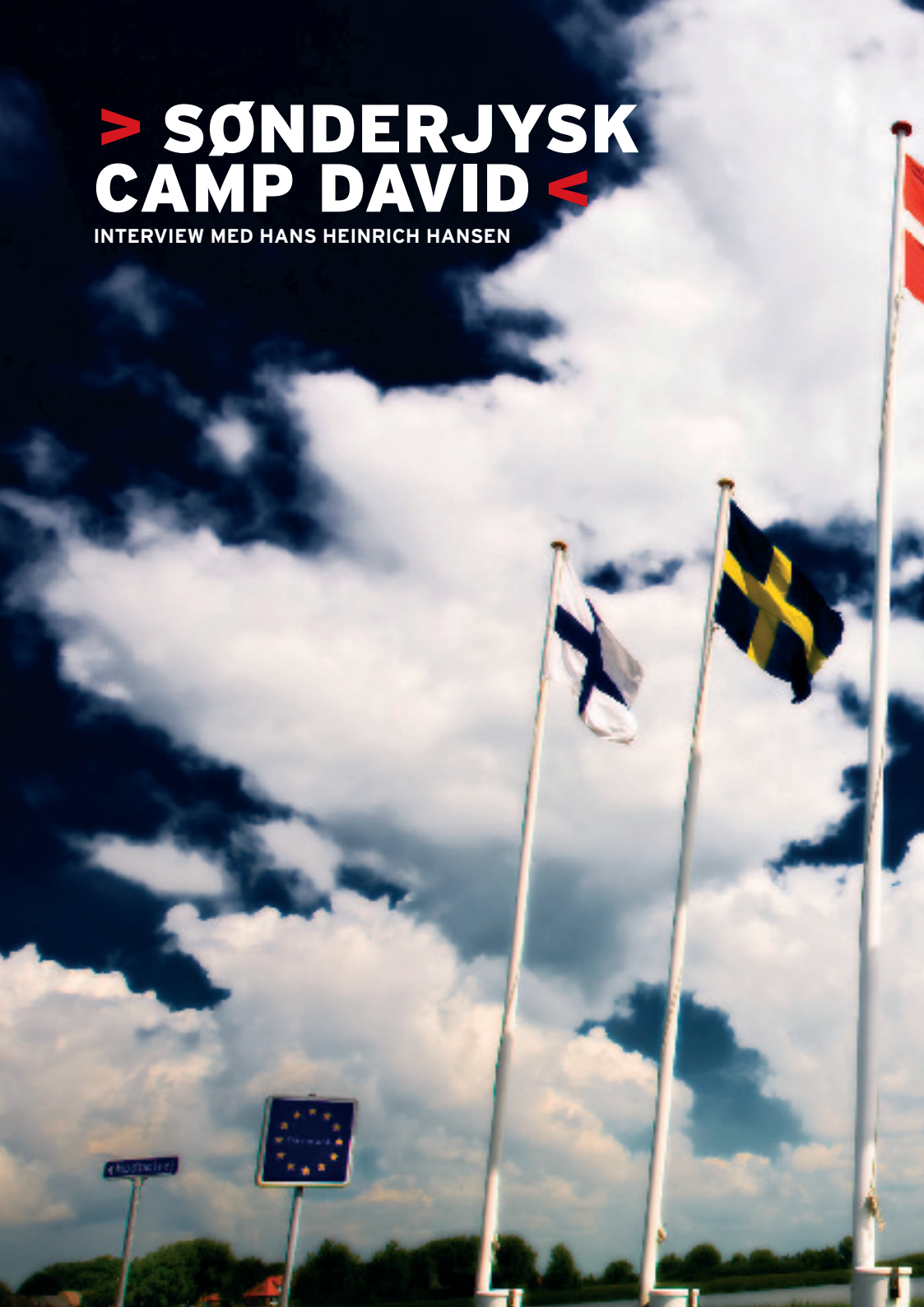

> SØNDERJYSK CAMP DAVID <

NÅR GRÆNSELANDET ER KENDT I EUROPA, ER DET PÅ GRUND AF MINDRETALLENE OG DERES OPNÅEDE STATUS I FLERTALSBEFOLKNINGERNE. MINDRETALSERFARINGERNE KAN SÆTTE REGIONEN PÅ EUROPAKORTET. FUEN'S PRÆSIDENT HANS HEINRICH HANSEN VIL SKABE EN SØNDERJYSK CAMP DAVID, HVOR ANDRE REGIONER KAN LÆRE KONFLIKTLØSNING.

– Invitationen til det tyske mindretal om at deltage ved højtideligheden på Dybbøl i anledning af 50 årsdagen for befrielsen i 1995 var et meget stort skridt i retning af ligeværdighed.

– Efter Dybbøl var vi på Kongeskibet Dannebrog om aftenen. Jeg sad til bords med dronning Ingrid, gamle amtsborgmester Jessen og formand for Handelsstandsforeningen i Aabenraa Tage Fink, som jeg aldrig havde hilst på før. Da vi hilser, siger han: "Goddag Hans Heinrich Hansen, deres far var jo virkelig nationalsocialist". Min far var tysker, men ikke nationalsocialist. Jeg ved ikke, om du kan forestille dig det? Det var i 1995 – 50 år efter. Samtidig er det kun 14 år siden. En sådan udtalelse kunne ikke falde i dag. Der er virkelig sket noget positivt på få år.

– I mange år kunne det tyske mindretal kun få foretræde for en minister, fremlægge deres sag og derefter vente på at få svaret sendt med post. I forbindelse med kommunalreformen i 2007 sad jeg over for daværende indenrigsminister Lars Løkke Rasmussen og forhandlede en løsning på plads, hvor Slesvigsk Parti med 25% af det stemmetal, som skal til for at udløse et fuldgyldigt mandat til en af de sønderjyske kommunalbestyrelser, får et mandat med møde- og taleret, men uden stemmeret. Det var en enorm imødekommenhed, der blev vist os, og løsningen er af stor betydning for det tyske mindretal. Jeg oplevede, at jeg sad i øjenhøjde med en dansk minister, der havde åbenhed og sympati for mine synspunkter.

– Det er en kæmpe udvikling, der er sket de seneste 10-15 år. Vi er gået fra ringeværd til ligeværdighed, og vi kan i dag føre dialog i øjenhøjde. Det

er mit afsæt, når jeg skal formulere mig om grænselandets fremadrettede udvikling.

Hans Heinrich Hansen er uddannet dyrlæge og har en årrække haft klinik og dyrehospital i Hejsager ved Haderslev. Fra 1993 til 2006 var han formand for Bunddeutscher Nordschleswiger, det tyske mindretals organisation. Siden 2006 har han været præsident i FUEN, Federal Union of European Nationalities, der er paraply- og interesseorganisation for de nationale mindretal i Europa.

Hans Heinrich Hansen er vokset op i en tysk apotekerfamilie i Haderslev, født i 1938. En række barske oplevelser ved at tilhøre det tyske mindretal i årene efter krigen har sat sig spor i ham. En legekammerats far blev hentet af mænd med maskingevær, en anden kammerats far blev taget nøgen med fra badekaret. Selv oplevede han at blive spyttet på og kaldt nazisvin, kastet sten efter og på andre måder trynet. To år efter krigen var farens omsætning på Løve Apoteket halveret.

Hans Heinrich Hansens fire søskende valgte at flytte og bor alle sammen i Tyskland. Selv valgte han at studere i København.

> MAN KAN IKKE KOPIERE VORES MODEL, MEN MAN KAN LÆRE AF MÅDEN, VI OMGÅS HINANDEN PÅ – ÅNDEN IMELLEM OS, DET ER NOGET, MAN HELT KLART KAN LÆRE AF. VI HAR FORUDSÆTNINGERNE FOR AT SKABE ET FORUM, DER POLITISK, KULTURELT OG FREMADRETTET SÆTTER REGIONEN PÅ EUROPAKORTET.

– Jeg gjorde alt for at tale et accentfrit dansk. Stort set ingen kunne høre, at jeg kom fra Sønderjylland. Det har været utroligt vigtigt for mig, at jeg oplevede et liv i Danmark, uden at jeg skulle konfronteres med min baggrund.

– Du skal behandle andre, som du selv ønsker at blive behandlet – det blev virkelig et credo for mig.

EN SØNDERJYSK CAMP DAVID

– Flertalsbefolkninger i grænselandet har endnu ikke helt fattet, hvilket gode, hvilket aktiv og stort udviklingspotentiale de har i deres mindretal. Når den her region er kendt ude i Europa, er det langt mere, end man tror, på grund af vores mindretal og deres opnåede status i flertalsbefolkningen – måden, vi har løst problemerne på, måden, vi lever sammen på i fred og fordragelighed. Det er vi virkelig kendt for rundt om i Europa. På den måde er der noget unikt ved området her, som er vores vigtigste bidrag i den fortsatte europæiske udvikling, og som politikere både nationalt

og i EU skal blive langt mere opmærksomme på, når fremtidens politik udformes.

– Hvad er det, vi vil have rundt om i Europa? Vi vil have fred og fordragelighed med mulighed for både at bevare vores egen kultur og dyrke andres. Det er det, man har så svært ved at praktisere andre steder, men som vi har lært her. Så den der gamle Lorenz Rerup idé med at hente folk herop fra konfliktområder er noget, jeg godt vil kæmpe for at realisere. Det vil markere området her på Europakortet og samtidig give os en øget stolthed ved området.

Hvordan skal det konkret foregå?

– Vi skal skabe en Camp David i Sønderjylland. Det vil være særdeles attraktivt for EU at gå ind i, og midler vil strømme til. For området vil det skabe en form for polit-turisme. De mennesker, der kommer her, vil sidenhen komme med kone og børn – måske finde arbejde her.

– Vi har jo højskoler og efterskoler, som med deres tradition for samtale og ligeværdighed er oplagte steder at anvende. Man kan ikke kopiere vores model, men man kan lære af måden, vi omgås hinanden på – ånden imellem os, det er noget, man helt klart kan lære af. Vi har virkelig forudsætningerne for at skabe et forum, der politisk, kulturelt og fremadrettet sætter regionen på Europakortet.

Hvorfor skal andre regioner ikke løse problemerne, hvor de bor?

– Hvis mindretal og flertal mødes, hvor de bor, har de en identitet, de skal forsvare. Men når konflikter skal løses, skal de mødes som mennesker på et lige niveau. Sådan et niveau, hvor de mentale barrierer flytter sig, kan vi skabe her i grænselandet.

– Selv om problemstillingen for de mange mindretal ofte er forskellige, så er der en problemstilling, næsten alle deler: De fleste stater er bange for deres mindretal, at de har separatistiske hensigter, vil flytte grænser osv. Det, vi her kan bidrage med, er at lære flertalsbefolkningerne, at de skal omgås deres mindretal fornuftigt og skabe dialog i øjenhøjde. F.eks. har de i Letland et kæmpeproblem med det store russiske mindretal. Vi skal have repræsentanter for dem herop, få dem i dialog med hinanden og skabe nogle multiplikatorer, der kan bære det videre. Her kan de lære, at det er en indstillingssag.

Hvad er det helt konkret, man kan lære af den sønderjyske erfaring?

– Hvis flertalsbefolkningen behandler sine mindretal i kærlighed og med omsorg, så får mindretallene et positivt problem, for så skal de ikke definere sig selv som fjender.

– Lars Løkke Rasmussens store imødekommenhed i forbindelse med kommunalreformen var så stor, at den gjorde det tyske mindretal til et tilfreds mindretal. Han sparkede hermed bolden langt over på vores banehalvdel. Med de rettigheder, som vi fik, er der nu virkelig behov for, at vi endnu en gang finder ud af, hvorfor vi vil være tysk mindretal, hvad det er for et mindretal, vi vil være, hvordan vi vil udnytte vores nye rettigheder osv. Det er sådanne erfaringer, man skal herop og møde – at når flertalsbefolkningerne kommer mindretallene i møde, så løses problemerne.

Kan mindretalserfaringerne også spille en rolle i forhold til integration af etniske mindretal?
– Helt afgjort. Man kan lære her, hvor godt det fungerer, når man får sine egne skoler. Fik de etniske mindretal deres egne skoler – eller lavede vi tosprogede skoler – ville integrationen gå langt hurtigere.

– Forudsætningen for at lære dansk er, at hvis mødrene ikke taler det, så kan du kun klare integrationen ved, at børnene opdrages tosproget. Men det forudsætter, at man tilbyder dem det danske sprog på deres modersmål. Derfor er fjernelsen af modersmålsundervisningen det dummeste, man har gjort for integrationen.

– Man kan henvende sig til os. Vi har et grydeklart sprogprogram til, hvordan man integrerer sig med to sprog – og hermed integrerer sig i den danske kultur, samtidig med at man beholder sin egen.

> FOR MIG BLEV OMRÅDET GERNE FLERKULTURELT. VI ER ALLEREDE FLERE KULTURER, DER FUNGERER SAMMEN – OG JEG TÆNKER, AT DET KOMMER TIL AT TILTRÆKKE, SÅ OMRÅDET KAN BLIVE EN FLERKULTUREL SMELTEDIGEL.

MINDRETALLENE SOM REGIONAL TRANSFORMATOR

Hvordan tror du, området udvikler sig?
– Jeg har altid troet, at fremtidens Europa bliver regionernes Europa. Jeg er ikke modstander af nationalstater, for en eller anden form for organisation skal vi have. Men det der med subsidiaritetsprincippet – nærhedsprincippet – som Poul Schlüter lancerede, bruger vi i al for ringe grad.

– Jeg forestiller mig en region i regionernes Europa, der går oppe fra omkring Vejle og ned til omkring Hamborg. Den kommer af sig selv. For det første er de nye regioner i Danmark en uholdbar konstruktion. Om få år er de væk, og så har vi kun stat og kommuner. Syd for grænsen vil de på et tidspunkt etablere Nordstat – og Nord- og Sydslesvig vil langsomt smelte sammen til én region.

Hvad bliver mindretallenes rolle?
– En nationalistisk tankegang vil helst mindretallene som bolværk. Den bryder jeg mig ikke om, og der er heller ingen fremtid i den tankegang, selv om den lige nu har vind i sejlene. Derimod skal man se mindretallene som transformatorer i det grænseoverskridende samarbejde. Hvorfor? Fordi vi er tostrømmede – vi har begge strømninger i os. Jeg ved både, hvordan en dansker og en tysker tænker. Jeg kan knække de kulturelle koder.

– Der er jo store forskelle. Danskerne starter mødet med en kop kaffe og et rundstykke. Tyskerne vil være effektive og arbejde, og først når de er færdige, vil de have kaffe. En tysker siger klart ja eller nej. En dansker siger jah, tja, vi får se – som jo alt sammen betyder nej. Det forstår tyskerne ikke, men vi fra mindretallet kan oversætte det.

– Min påstand er, at mindretallene upåagtet har været banebrydende i det grænseoverskridende samarbejde. Som et eksempel: Da Kresten Philipsen var amtsborgmester, og vi fra mindretallet fik besøg af ministerpræsidenten fra Kiel eller andre indflydelsesrige tyskere, ringede vi til Kresten. Og han kom gerne. Det gav os et løft, men det gav også ham et løft, og efterhånden fik han personlige kontakter dernede. Vi var formidleren af disse allerførste kontakter. Det er den opgave, mindretallene fortsat skal have i grænselandet, fordi vi kan bevæge os mellem kulturerne.

Hvad er styrken ved grænselandsregionen?
– Den store styrke er, at vi efter grænsens nedlæggelse magter at skabe et område med flydende overgange mellem dansk og tysk. Når man bygger et stort nyt gymnasium i Slesvig, så fyldes det jo ikke udelukkende med unge fra det danske mindretal, der kommer jo også tyskere – og skolen bliver sådan et sted, hvor man sælger dansk kultur og skaber en flydende overgang. Sådan vil det helt sikkert udvikle sig på langt flere områder.

MINDRETALLENE ASSIMILERES

Hvordan er fremtiden for mindretallene?
– Mindretallene vil over en årrække blive assimileret. Det er en rent pragmatisk vurdering. Kigger jeg på mine venner i det tyske mindretal, kan jeg se, hvor mange af dem der er dansk gift, og hvor mange af deres børn, der går ind i mindretallet. Det sidste tal er for absolut nedadgående.

– Der, hvor jeg ser dilemmaet – både i det danske og det tyske mindretal – er, at sproget ikke dyrkes i familierne. Hvis man ikke taler sproget i mindretallene, så forsvinder de – og det er det, jeg kan se, der sker. Jeg kan se det på mine egne børnebørn. Jeg har fire børn. De to døtre bor i

Haderslev. Den ene er gift med en ren dansker. Den anden er gift med en, der har en dansk far og en tysk mor, og deres barn har gået på den tyske efterskole i Tinglev og på det tyske gymnasium. Men alligevel er han dansk, for de taler dansk derhjemme. Børnene fra den ældste har gået i tysk børnehave og i tysk skole, men tysk er ikke deres modersmål, men deres første fremmedsprog. Min søn er den mest tyske af dem alle, men han taler dansk med sine børn, for det er vigtigt for ham, at de kan snakke med deres fætre og kusiner. Det, jeg prøver at forklare, er, at med næste generation vil det tyske glide ud.

Hvordan tror du, regionen ser ud om en årrække?
– Jeg tror, vi i regionen får en fælles identitet – den identitet, som man har haft i hertugdømmet engang. De kunne fem sprog – tysk, dansk, plattysk, frisisk og sønderjysk. Jeg ser for mig sådan et område, hvor flersproglighed igen vil blomstre, og man taler det sprog, man er bedst til, og forstår de andre.

– Jeg ser for mig, at de næste generationer får en stærk lokal forankring. De vil dyrke det *glokale* – være globalt orienterede, men lokalt forankret. Jo mere de rejser ud, desto mere forankret vil de blive i det, de kommer fra. Jeg tror, at de gør grænselandet til et europæisk mønstereksempel på tolerance, flersprogethed og kulturel mangfoldighed.

> JEG FORESTILLER MIG EN REGION I REGIONERNES EUROPA, DER GÅR OPPE FRA OMKRING VEJLE OG NED TIL OMKRING HAMBORG.

– For mig blev området gerne flerkulturelt. Vi er allerede flere kulturer, der fungerer sammen – og jeg tænker, at det kommer til at tiltrække, så området kan blive en flerkulturel smeltedigel.

> MED EN FRAFLYTTERS ØJNE <

INTERVIEW MED MAJA HOJER

> MED EN FRAFLYTTERS ØJNE <

OMKRING 50.000 TILSLUTTER SIG DET DANSKE MINDRETAL I SYDSLESVIG. HVERT ÅR REJSER MERE END HALVDELEN AF EN UNGDOMSÅRGANG TIL DANMARK FOR AT FÅ EN UDDANNELSE. HOVEDPARTEN AF DEM VENDER IKKE TILBAGE TIL SYDSLESVIG. FOR 13 ÅR SIDEN TOG ANTROPOLOG MAJA HOJER TIL KØBENHAVN FOR AT STUDERE, OG HUN BOR DER FORTSAT.

– Der er i det danske mindretal sket en normalisering af at være tosproget i kølvandet på globaliseringen. Det er ikke længere unormalt, at man taler flere sprog i hjemmet, eller når man mødes. I løbet af dagen skifter man sprog – fra skole til hjem, fra arbejdsplads til venner, fra ven til ven. I min barndom var blandede ægteskaber en sjældenhed, men det er de ikke længere.

– Jeg tænker på det, der er ved at ske, som en ny tid, man er i, og det er en god tid. En tid, hvor fronterne mellem dansk og tysk ikke længere er trukket hårdt op. Jeg har gået på Hjort Lorenzenskolen i Slesvig, og der lærte vi om Peter Hjort Lorenzen, der måtte kæmpe for retten til at tale dansk, og jeg har lært om de perioder, hvor der var en front mellem dansk og tysk, og danskheden i Sydslesvig var noget, man måtte kæmpe for. Men sådan er det ikke længere. Man lever nu i en fredstid i Sydslesvig med sikrede rettigheder, som vi skal nyde og være glade for. Man behøver i mindretallet i dag ikke være hundrede procent dansk, man kan være både-og. Det ser jeg som et privilegium.

– Det spændende bliver at se, hvordan man takler denne udvikling med at blande sig med det tyske og samtidig forblive dansk sydslesviger. Ingen tvivl om at fremtidens sydslesvigere bliver væsensforskellige fra de sydslesvigere, jeg husker fra min barndom.

Maja Hojer ser udefra på det Sydslesvig, som hun forlod for 13 år siden. Maja Hojer er 32 år, antropolog og ph.d.-studerende ved Københavns Universitet. Hun er født og opvokset i Gammellund nær Isted. Faren kom fra Tyskland og moren fra Danmark. Sydslesvig blev forældrenes møde-

sted, hvor de stiftede familie og sluttede sig til det danske mindretal. Maja Hojer er student fra Duborg-Skolen. I 1996, straks efter studentereksamen, forlod hun Sydslesvig. Hun er gift med en dansk mand og bor i dag i København med familie og børn.

– Jeg tog til Danmark for at få en uddannelse og for at komme ud i verden og væk fra Sydslesvig, og det kunne ikke gå hurtigt nok. Mange af de diskussioner, man har i Sydslesvig om danskhed og identitet, er man rimeligt *fed up* med, når man er blevet student fra Duborg-Skolen.

– Jeg oplever Sydslesvig som et lille sted. Alle i mindretallet kender hinanden, og man kan som ung føle sig overvåget, fordi det er et meget lille miljø. Det er et trygt sted at vokse op og et sted, hvor der reflekteres meget over, hvem man er, og hvor folk siger deres mening. Men det er for en ung et sted, hvor det kan være svært at finde sig selv, så jeg havde behov for at flytte væk.

MAN ER DET SPROG, MAN TALER

Maja Hojer ser nogle særlige værdier i den sydslesvigske måde at tale dansk på. Men da hun kom til København, havde hun en periode brug for at lægge det bag sig.

– Jeg gjorde f.eks. en aktiv indsats for at fralægge mig min accent. Der er det ved danskere, at de straks spotter accenter, og det bliver ofte bemærket og kommenteret. Jeg var ung og ville gerne være som de andre og opbygge nye venskaber, så jeg øvede mig i at lægge trykket rigtigt i Tivoli og sige Europa som *øvropa* og ikke *øjropa*. Men I dag kan jeg godt fortryde, at jeg ikke stod ved min accent og sagde: "Jeg er fra Sydslesvig, og derfor taler jeg sydslesvigsk".

> DET AT TALE SYDSLESVIGSK ER AT TALE ET SÆRLIGT DANSK, SOM JEG KUNNE ØNSKE, MAN DYRKEDE NOGET MERE. JEG BRUGER NOGLE ORD, SOM INGEN BRUGER I DANMARK LÆNGERE. PÅ DEN MÅDE HAR JEG ET MEGET STØRRE ORDFORRÅD END MINE DANSKE VENNER...

Hvad kendetegner sydslesvigsk?

– Det at tale sydslesvigsk er at tale et særligt dansk, som jeg kunne ønske, man dyrkede noget mere. Jeg bruger nogle ord, som ingen bruger i Danmark længere. På den måde har jeg et meget større ordforråd end mine danske venner, fordi nogle gamle danske ord har overlevet i Sydslesvig, samtidig med at vi har en række tyske ord med ind i sproget. Det er på mange måder et spændende dansk, der tales, som man burde dyrke noget mere og være mere stolt over.

– Sproget er ikke blot grammatik. I sproget rummes også et personligt og kulturelt udtryk, forskellige måder at udtrykke ting på og gøre ting på, forskellige måder at være sammen på, humor osv. Alle disse forhold repræsenteres i et sprog.

Kan man være dansk i Sydslesvig uden at kunne tale dansk?
– Man kan ikke være dansk uden at kunne dansk, så det er vigtigt med sproget i Sydslesvig.

– Det er vigtigt, at dansk ikke ender som et institutionssprog, hvor det er noget, man kun lærer i skolen, gennem danske forfattere osv. Man skal opleve dansk brugt som hverdagssprog derhjemme og blandt familie og venner. Men det er ikke til at komme uden om, at de fleste danske sydslesvigere har tysk som hjemmesprog. Det var det også i mit hjem, for jeg talte tysk med min far og dansk med min mor. Derfor er det vigtigt, at man udvikler måderne at lære dansk på, f.eks. gennem medierne.

– Der skal gøres mere for, at dansk radio og tv kan modtages i hele Sydslesvig. Jeg tror, at dansk kan blive et in-sprog gennem medierne – og være med til at udbrede dansk blandt tyskere, ligesom tysk er blevet udbredt i Sønderjylland gennem tyske tv-kanaler.

– Faren er, at dansk ender som skriftsprog, og ingen taler det – at man ikke behersker det godt nok til at føle, at man kan begå sig på det. Danske medier vil være en god måde, hvorpå man kan få dansk sprog og kultur ind i hverdagen, f.eks. gennem gode danske serier som Sommer og Krøniken eller ungdomsprogrammer.

KONTAKTEN TIL DANMARK SKAL STYRKES

Det danske mindretal holdes ikke blot i live af det danske statstilskud. Af lige så stor betydning er de personlige kontakter i Danmark. For Maja Hojer skal der tænkes i nye baner.

– Det er vigtigt, at man fortsat har en udveksling med Danmark, og man styrker den på nye måder. I Danmark er der jo også store omskiftelser, og det er vigtigt, at man får mødt almindelige danskere – både for at få talt dansk og for at følge med i livsformer og samfundsudviklingen i Danmark.

– Feriebørn og lejrskoleophold er ikke nok. Jeg kunne forestille mig, at der kom flere venskabsklasser, at man kom på praktikophold i Danmark, besøgte danske uddannelsessteder og viste unge sydslesvigere virksomheder og sider af dansk erhvervsliv. Der er brug for en bedre introduktion til Danmark.

– Man skal blive bedre til at bruge de mange sydslesvigere, der bor i Danmark, til at formidle kontakter og skabe udvekslinger. Vi er jo mange,

som fortsat holder meget af landsdelen, og som gerne vil betale noget tilbage. Jeg modtog gerne grupper og introducerede dem til Københavns Universitet og et liv som studerende i København. Det har stor betydning at blive introduceret til Danmark af "en af sine egne".

MINDRETALLET SKAL UDFORDRES

– Sydslesvig halter lidt bagud i tid. Det hænger blandt andet sammen med en manglende foryngelse af lærerne på de danske skoler. Der kom en stor generation af danske lærere til Sydslesvig i 1970'erne. De er jo vokset op i 1950'erne og starten af 60'erne, og den måde, de gør tingene på, er præget af den tid. Men de er på vej på pension, og deres efterfølgere vil komme med nye strømninger og nye ideer, fordi de er præget af en anden tid. Det vil gavne udviklingen i mindretallet.

Hvordan er fremtidens lærer i Sydslesvig?

– Det er vigtigt både at ansætte lærere, der er født og opvokset i Sydslesvig, og lærere, som kommer fra Danmark. De, der er født og opvokset i dernede, kan identificere sig med de konflikter og særlige forhold, der selvfølgelig er i Sydslesvig. At være i et mindretal er at være i mange flere dilemmaer, end andre kender. Venskaber er gået i stykker på, at nogle f.eks. valgte den tyske boldklub frem for den danske. De, der kommer ned nordfra, kommer med nye impulser fra Danmark og et frisk pust udefra, der kan udfordre den lukkethed, der nemt opstår i et lille miljø.

> MAN SKAL BLIVE BEDRE TIL AT BRUGE DE MANGE SYDSLESVIGERE, DER BOR I DANMARK, TIL AT FORMIDLE KONTAKTER OG SKABE UDVEKSLINGER. VI ER JO MANGE, SOM FORTSAT HOLDER MEGET AF LANDSDELEN, OG SOM GERNE VIL BETALE NOGET TILBAGE.

Hvad er i dine øjne med til at udfordre mindretallet?

– Ambassadørkorpset, hvor unge fra mindretallet rejser rundt i Danmark og fortæller, er et godt initiativ for mindretallets unge, fordi de kommer ud og får sat ord på det særlige, der er ved at være mindretal, og kommer i dialog med danske unge. Det samme med de møder, Grænseforeningen har arrangeret, hvor piger fra mindretallet udveksler mindretalserfaringer med unge fra etniske mindretal i København. De erfaringer, som de unge sydslesvigere gør i mødet med nydanskere, går de måske hjem og anvender i Flensborg, hvor det danske mindretal ikke tænker på integration og

andre minoriteter. Den slags tiltag kan være med til at aktualisere mindretallet og udfordre det i sin måde at være mindretal på. Det er sådanne nye baner, man kunne tænke i.

ET NORMALISERET FORHOLD TIL TYSKLAND

En gang definerede man sig som dansk med det tyske som fjendebillede. For Maja Hojer er den tid forbi. Tyskerne er ikke længere modspillere. Det danske mindretal skal fremover forstå sig selv med tyskerne som medspillere.

– I min barndom definerede mange sig som dansk i et modsætningsforhold til det tyske. Der var sågar nogen, der vidste, hvilke forretninger i Sønderjylland der var ejet af hjemmetyskere, og der handlede man ikke. På min skole havde vi besøg af unge fra andre mindretal i Europa, og vi måtte gennemtrumfe, at det tyske mindretal skulle inddrages, og at vi skulle besøge parlamentet i Kiel. Det var noget helt nyt at gøre den slags. Længere er det altså ikke siden, at Tyskland var noget, man skulle holde på afstand, og at være dansk betød, at man fravalgte det tyske. Der er på få år sket en normalisering i forhold til det tyske.

– Normaliseringen mellem dansk og tysk har også med tyskerne at gøre, der er åbnet mere op og tør være ved at være tyske. Der er kommet en tysk afslappethed i forhold til at være tysk, som passer bedre til dansk mentalitet. Jeg tænkte på det, da dronning Margrethe for nogen tid siden åbnede en tysk kunstudstilling i Sydslesvig. For få år siden havde det givet ramaskrig fra både dansk og tysk side.

– De fleste tyskere i min generation ser også meget positivt på mindretallet, og blandt mange af dem er det cool at tilhøre det danske mindretal.

Kan normaliseringen med Tyskland ikke betyde en udvanding af danskheden?

– Jeg tror, at der bliver hylet for meget op om udvandingen af danskheden i Sydslesvig. Da mine forældre bosatte sig i Sydslesvig i 1970'erne, var der stor krise, fordi man mente, at børnene talte for meget tysk i skolegården. Lavede man undersøgelser, tror jeg ikke, man ville finde belæg for en udvanding. Mange af mine skolekammerater talte jeg tysk med i frikvartererne. Det blev vi ikke mindre danske af. Men vi blev noget mere.

– Flere af mine venner, der bor i København og har fået børn, vil sende dem i Sankt Petri, den tyske skole, og det er, fordi de anser sig selv som dansk-tyske. Det er også en måde at være dansk på. Jeg ser mig selv som tosproget dansker. Jeg taler f.eks. tysk med min søster, selv om vi bor i København begge to. Det vil jeg holde fast i, for det er en del af mig og min måde at være dansk på. Dansk kan man være på flere måder.

Hvad har normaliseringen til det tyske betydet for mindretallet?
– Et mere afslappet forhold mellem dansk og tysk og en større åbenhed fra begge sider har betydet, at man har opdaget nye sider ved tyskerne. F.eks. er det et folk, der i kraft af dets historie forholder sig anderledes reflekterende til krig, folkedrab, kollektiv skyld og lignende begreber, som det er vigtigt at finde svar på i en globaliseret verden.

– Af tyskerne har danske sydslesvigere lært en større evne til refleksion og fordybelse over de store spørgsmål, end man finder i Danmark.

ET BIDRAG TIL MANGFOLDIGHEDEN

Vil mindretallet blive ved med at eksistere?
– Ja, det tror jeg, fordi der er en bred erkendelse af, at mindretal er en rigdom. De er jo en kulturel diversitet – en mangfoldighed – som er en vigtig del af europæisk historie.

– Jeg tror, at der er en grundlæggende enighed om, at mangfoldighed er et gode for os. Der kan så være uenighed om, hvor vidt mangfoldigheden skal strække sig, hvem den skal inkludere osv. Men grundlæggende betragter vi den som et gode.

> DE FLESTE TYSKERE I MIN GENERATION SER OGSÅ MEGET POSITIVT PÅ MINDRETALLET, OG BLANDT MANGE AF DEM ER DET COOL AT TILHØRE DET DANSKE MINDRETAL.

– Fordi man flytter væk fra Sydslesvig, forlader man ikke nødvendigvis mindretallet. Man tænker over sit tilhørsforhold, når man får børn. Hvilke sprog skal de lære? Hvilket forhold skal de have til Sydslesvig?

– Sydslesvigere i Danmark holder sammen i Danmark, og nye medier som Facebook er med til, at mange kontakter holdes. Vi er ude i periferien, men vi er der.

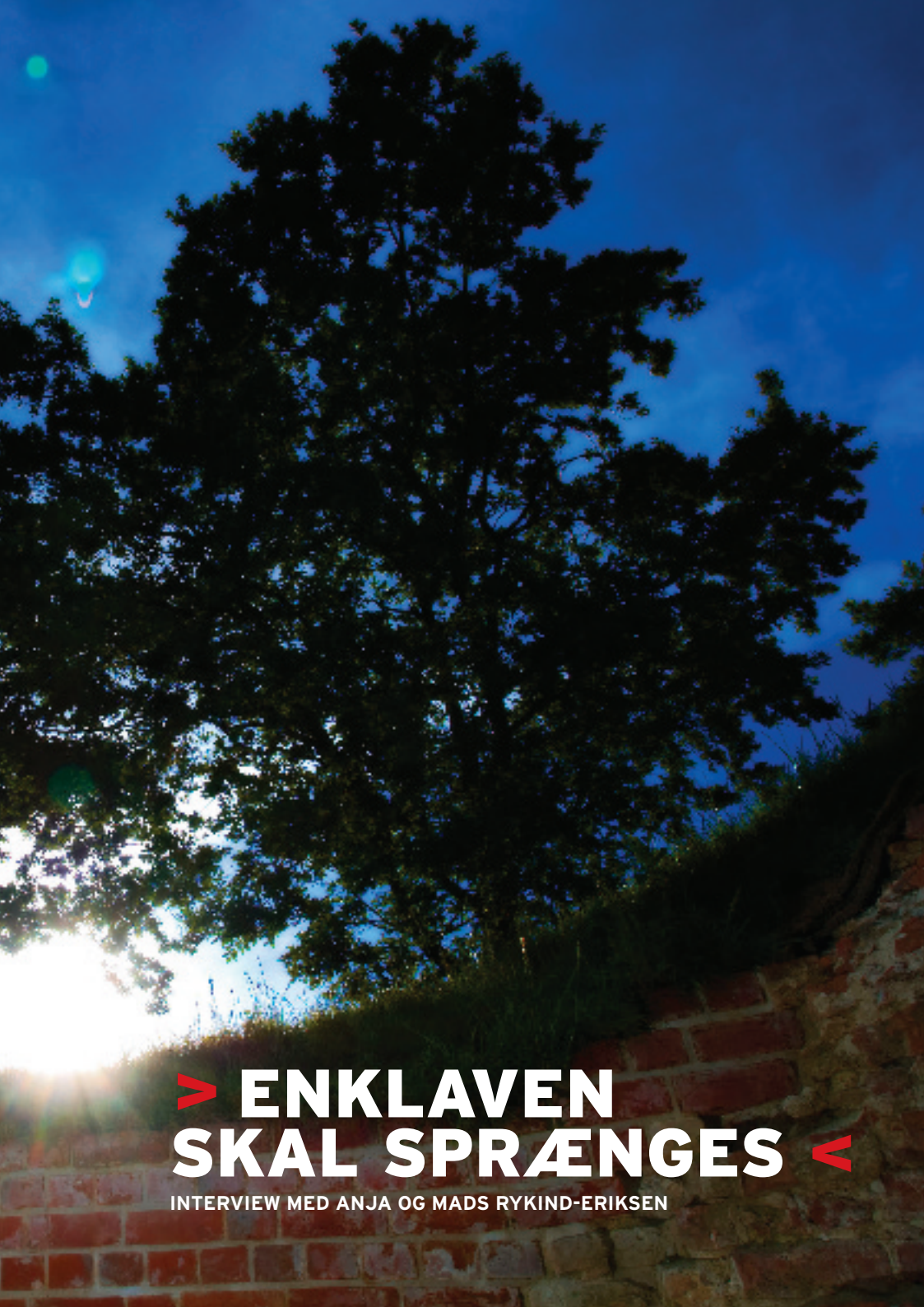

> ENKLAVEN SKAL SPRÆNGES <

INTERVIEW MED ANJA OG MADS RYKIND-ERIKSEN

> ENKLAVEN SKAL SPRÆNGES <

DE DANSKE SKOLER I SYDSLESVIG SKAL LÆGGES IND UNDER DEN DANSKE FRISKOLELOV. DER SKAL GANG I EN KULTUR-UDVEKSLING, HVOR EN UNG DANSKER SER DET SOM ET FORTRIN AT KOMME PÅ SKOLE I SYDSLESVIG. DER SKAL AFSÆTTES PULJEMIDLER TIL UDVIKLINGSPROJEKTER. FORSTANDERPARRET ANJA OG MADS RYKIND-ERIKSEN VIL HAVE ET OPGØR MED VANETÆNKNINGEN I SYDSLESVIG. DET DANSKE MINDRETAL ER ENDT SOM EN LUKKET ENKLAVE, DER STÅR UDEN FOR UDVIKLINGEN.

– Når vi på Rødding Højskole om 20 år laver et kursus om et af tidens store spørgsmål, vil overskriften være "Identiteter i et grænseløst Europa". Vi er rykket tættere sammen i Europa med større indbyrdes kontakt, men vi er fortsat forskellige med behov for at være det. De væsentlige spørgsmål vil være: Hvad er identitet? Hvilken værdi har jeg at bidrage med? Hvad binder os sammen? Hvordan opretholder man sin identitet uden at komme i konflikt med omgivende og stærkere identiteter? Deltagerne er unge mennesker: danskere under tysk lovgivning og tyskere under dansk lovgivning. Betegnelserne det danske og tyske mindretal er vi om 20 år holdt op med at bruge. De deltager sammen med rigsdanskere og rigstyskere, frisere og indvandrere fra de to lande. De mødes for at nuancere forståelsen af dem selv og de andre, udveksle erfaringer og knytte netværk.

Sådan lyder svaret fra Anja og Mads Rykind-Eriksen på et spørgsmål om, hvordan et kursus på Rødding Højskole om grænselandet ser ud om 20 år. Anja og Mads Rykind-Eriksen er forstanderpar på Rødding Højskole. De mødte hinanden, da de var elever på skolen i 1992. Anja er født i 1965 i Harreslev i Sydslesvig, men har boet i Danmark, siden hun var 17 år gammel. Hun er læreruddannet og mag.art. i kunsthistorie. Mads er født i 1969 i København og er cand.mag. i historie og filosofi.

DANMARK TIL EJDEREN, TYSKLAND TIL KONGEÅEN

Mads Rykind-Eriksen forestiller sig en udvikling i grænselandet, hvor det at krydse grænsen om få år ikke vil opleves anderledes end at køre mellem to stater i USA. Det er en udvikling, som grundlæggende vil ændre eksistensvilkårene for mindretallene.

– Om 20 år er det grænseløse Europa så manifesteret, og grænsen mellem Danmark og Tyskland så flydende, at man må forestille sig et Danmark, der går til Ejderen, og et Tyskland, der går til Kongeåen. Vi vil fortsat have vores nationalstater, og der vil fortsat være danskere, der bor i Sydslesvig, men det danske mindretal organiseret, som vi kender det i dag, vil ikke eksistere. Udvekslingen hen over grænsen af folk, der pendler efter arbejde, uddannelse og kultur vil blive så almindelig, at det ikke vil give mening at have en enklave, der hedder 'det danske mindretal'. Der vil fortsat være danskere syd for grænsen, der er tyske statsborgere, men de vil blive en integreret del af den samlede danske kulturmangfoldighed i området.

Kan det ikke betyde en udvanding af det danske?

– Jeg er på ingen måde nervøs for, at dansk kultur og identitet bliver rendt over ende, og skulle vi blive det, er det, fordi det andet er bedre, og vi tager det til os. Det vil blive sådan, at vi bruger fra hinanden, inddrager det, som den anden gør godt. Jeg vil derfor på kammeratlig vis udfordre den tyske kultur, så det danske hele tiden fremstår som en valgmulighed for tyskerne. Danskheden udvikles ikke ved, at vi afgrænser den eller lukker den inde, men ved at vi spiller den på banen. Vi har jo ret meget at være stolte over, og vi har en stærk historie.

> DET ER I GRÆNSELANDET, MAN FØRST KAN SE, HVAD DER SKER MED OS SOM NATION I DET GRÆNSELØSE EUROPA. DET ER HER, MAN KAN TAGE BESTIK AF DEN NYE MENTALE INDSTILLING, DER KOMMER TIL AT PRÆGE DANMARK I ET EUROPA MED ÅBNE GRÆNSER.

Mads Rykind-Eriksen.

Hvilken rolle spiller historien i den udvikling?

– Grænselandets historie skal først og fremmest bruges til at minde os om, at midt i udviklingen er vi historisk rundede mennesker. Der er i dag en fatal mangel på historisk bevidsthed blandt unge. Grænselandet fortæller os tre ting. For det første er det historien om, hvordan Danmark blev skabt, og hvor moderne danskhed og dansk identitet har sit afsæt. For det andet fortæller den, at kulturel mangfoldighed altid har eksisteret,

og dansk identitet løbende er opstået i et kulturmøde. Mennesker andre steder fra i verden er kommet hertil og har sat deres præg, uden vi af den grund blev mindre danske. For det tredje fortæller historien os, at på trods af krig og fjendtlighed kan man opnå fredelig sameksistens. Det er en historie, vi virkelig skal være stolte over og turde fortælle andre steder i Europa, hvor man ikke kan få bilagt fjendskab mellem mindretal og flertal.

Hvad er det for en historie, grænselandet lige nu skriver?
– Grænseområdet i dag er historien om et stort kulturmøde. Vi er en forpost, vi er en port ud i Europa. Det er her, man kan tage bestik af, hvordan udviklingens hjul drejer med fredelig sameksistens mellem flere kulturer og sprog. Derfor er det helt fjollet at se området som et udkantsområde, som man ofte gør i København.

– Det kræver en massiv oplysningskampagne om grænselandet – dets historie og dets potentiale. Oplysningen skal blandt andet komme fra det danske mindretal, som må finde ud af at sadle om og forstå, at oplysning er en af de vigtigste fremadrettede opgaver, de har. Men forpligtelsen ligger også i Danmark – i Folketinget, i regionen, hos medierne, i skoler og uddannelser. Det er i grænselandet, man først kan se, hvad der sker med os som nation i det grænseløse Europa. Det er her, man kan tage bestik af den nye mentale indstilling, der kommer til at præge Danmark i et Europa med åbne grænser.

MINDRETALLET ER TRUET AF SIN EGEN SELVFORSTÅELSE

Anja Rykind-Eriksen ser ikke det danske mindretal spille nogen rolle i den moderne udvikling af grænselandet. Det har lukket sig om sig selv og læner sig op af en forældet selvopfattelse. Hun bruger sin egen historie til at forklare:

– Jeg er ud af familien Duggen – det, jeg kalder en højadelig sydslesvigsk familie. Begge mine forældre var danske sydslesvigere. Min familie gjorde virkelig noget ud af at være selvbevidste danske, og alle vidste, hvem Duggens var. Men vi talte da tysk derhjemme. Vi havde en tankstation, og den kunne ikke løbe rundt uden tyske kunder. Alligevel var jeg som barn ikke i tvivl om, at jeg var dansk. Men da jeg flytter til Danmark, opdager jeg med et chok, at jeg jo ikke er dansk. Sprog, adfærd, kultur, ironi – hvordan man gebærder sig – alt var anderledes. Jeg troede, jeg var dansk, men i Danmark skilte jeg mig ud ved ikke at være det. Det var rystende, for hvem var jeg egentlig, når jeg ikke var dansker i Danmark?

Det kom bag på mig, at båndene til Danmark var så svage, at jeg hele tiden måtte forklare, hvad det vil sige at være dansk sydslesviger.

– Det, der gik op for mig, var, at den sydslesvigske selvforståelse, som jeg var prop fodret med, slet ikke holdt vand. Jeg kom fra en lukket enklave med sin egen utidssvarende selvforståelse og lukt ud i virkeligheden.

Hvad mener du med, at det danske mindretal er en enklave?
– En enklave betyder et indelukke i et andet land. Det er, hvad mindretallet er endt som i det tyske samfund. De er – upåvirkede af alle forandringer – blevet ved med at se på sig selv som en speciel gruppe, og der er derfor opstået et særligt indforstået gruppetilhørsforhold. De har lukket sig selv inde, og problemet er, at de ikke ønsker at blive lukket ud.

– Enklavetanken og denne særlige gruppefølelse holdes i dag godt nok kun i live af gamle sydslesvigere, som er skingre og utålelige at høre på, men som alligevel er dem, der er toneangivende, og som repræsenterer mindretallet over for Danmark. Jeg tænker helt konkret på mindretallets organisationer – SSF, SSW og Skoleforeningen – som styres af de samme personer fra de samme familier, som har siddet i masser af år. De er dygtige nogen af dem, vel er de det, men de har oparbejdet en selvforståelse, som ikke tåler kritik, og derfor mere og mere lukker sig om sig selv. De forklarer Sydslesvig med et billede, som var engang. Jeg mener, at denne top er ved at slå mindretallet ihjel.

Mads supplerer:

– Så længe man har denne enklavetanke, kan mindretallet heller ikke konstruktivt gå ind i det grænseoverskridende samarbejde og det flow, der er ved at blive etableret hen over grænsen. Hovedparten af de ressourcestærke unge tager godt nok til Danmark for at få en uddannelse, men de gør det, fordi de finder livet i mindretallet kvælende, og de fleste af dem ender også med at blive i Danmark. Det er i sig selv en bombe under mindretallet. Der er brug for et generationsskifte, men generationen, der skal tage over, rejser.

> JEG ER PÅ DEN MÅDE IKKE I TVIVL OM, AT DER FREMOVER EKSISTERER EN DANSK IDENTITET I SYDSLESVIG, MEN JEG ER I TVIVL, OM DEN VIL VÆRE ORGANISERET I DET, SOM VI I DAG KALDER 'DET DANSKE MINDRETAL'.

Mads Rykind-Eriksen.

Anja oplever, at mindretallet har sat sig mellem to stole. Mindretallets hverdag er væsensforskellig fra den måde, man fremstiller sig selv på over for det officielle Danmark.

– Der er en underlig indstilling i mindretallet til ikke at ville erkende tingenes tilstand, f.eks. at det tyske sprog er det dominerende sprog i

mindretallet. Jeg tror dybest set, det er, fordi man er bange for at miste tilskuddet, at man dækker over det, i stedet for at bruge kræfterne på at gøre noget ved det.

– Hvis de skal sige det, som de har det, og ikke som de synes, de skal svare over for Danmark, så vil de sige, at de mest identificerer sig med det tyske, for det er det liv, de lever. Men man dækker over det af skræk for at miste tilskuddet. Problemet er, at de fleste er noget, de ikke må sige, de er.

Hvorfor skal vi fortsat støtte et dansk arbejde i Sydslesvig?

– Som det er lige nu, har Danmark ikke megen gavn af at have et dansk mindretal. Får de ikke sprængt enklaven og kommer på banen med visioner, der peger fremad og med en større interesse for Danmark, så forsvinder tilskuddet. Jeg tror ikke, at en ny generation af danske politikere per definition giver tilskud til en lukket enklave.

Sådan lyder svaret fra Anja. Mads ser et fortsat tilskud til mindretallet som en investering i dansk kultur:

– Vi skal selvfølgelig støtte det danske arbejde, fordi det foregår i et andet land og i et gammelt dansk kulturlandskab, som spiller en helt afgørende rolle i vores historie. Jeg forestiller mig ikke, at vi skal støtte danske skoler i Spanien, fordi rige danskere flytter derned. Sydslesvig har af historiske årsager en særstatus, for her findes en del af den danske kulturarv. Vi skal derfor støtte dem, der ønsker at opretholde en dansk identitet, og som vil være med til at synliggøre det danske som en valgmulighed i fremtidens Sydslesvig. Jeg er på den måde ikke i tvivl om, at der fremover eksisterer en dansk identitet i Sydslesvig, men jeg er i tvivl, om den vil være organiseret i det, som vi i dag kalder 'det danske mindretal'.

MERE KONTAKT OVER GRÆNSEN

Anja og Mads Rykind-Eriksen har begge en drøm om et nyt Sydslesvig, hvor mindretallet åbner sig og kommer i tættere samarbejde med Danmark. Mads ser for sig, at der fortsat er danske skoler og danske kulturinstitutioner, men at de er langt mere udadvendte som danske tilbud ind i en tysk hverdag.

– Jeg kunne forestille mig, at den danske skoleforening blev opløst, og at man arbejdede for at få de danske skoler lagt ind under den danske friskolelov. Det ville fremme samarbejde og udveksling med Danmark og styrke det danske sprog, som der er hårdt brug for. På samme måde kunne man forestille sig, at tyske skoler i Sønderjylland samarbejdede med det tyske skolesystem. Det ville der være ufattelige

perspektiver i, hvis tyskere søgte de danske skoler, og danskere søgte de tyske.

For Anja handler det om at få skabt nye kontakter og udvekslinger, så dansksindede syd for grænsen får en større fortrolighed med Danmark, og danskerne får mere oplysning om Sydslesvig.

– Der skal skabes langt flere direkte bånd til Danmark, hvis ikke mindretallet langsomt skal udviskes som noget dansk. Man har startet ambassadørkorpset, hvor gymnasielever fra Duborg-Skolen rejser rundt og fortæller på danske gymnasier. Men det skal udbygges med klasseudvekslinger, studiebesøg, praktikophold, personlige venskaber osv. Der skal meget mere kontakt over grænsen. Det nytter ikke, at det kun er de sædvanlige delegationer med de samme mennesker, der mødes med danske politikere og repræsenterer mindretallet for at 'sælge varen'.

Mads mener, at der er brug for udviklingsprojekter og nye måder at anvende tilskuddet på.

– Skoleforeningen skulle se det som deres opgave at sende langt flere børn og unge på ophold på efterskoler, højskoler m.v. og samtidig se det som deres opgave at få danske unge på skole i Sydslesvig. Højskolen i Jaruplund og efterskolen i Ladelund kunne være fremragende kulturbærere og få en masse danske unge på skole i Sydslesvig. Der skal også åbnes op, så danskere kan tage studentereksamen på Duborg-Skolen og A.P. Møller Skolen.

> DER SKAL SKABES LANGT FLERE DIREKTE BÅND TIL DANMARK, HVIS IKKE MINDRETALLET LANGSOMT SKAL UDVISKES SOM NOGET DANSK.

Anja Rykind-Eriksen.

– Vi skal have gang i en kulturudveksling, hvor en ung dansker ser det som et fortrin at komme på skole i Sydslesvig, og en ung sydslesviger får ophold i Danmark indbygget i sin skoletid for at lære dansk sprog og kultur. Jeg synes, opgaven er så vigtig, at man fra dansk side skal afsætte puljemidler fra tilskuddet til at øremærke sådanne udviklingsopgaver.

> FRA INTERESSE-ORGANISATION TIL FOLKELIG BEVÆGELSE <

INTERVIEW MED ANKE SPOORENDONK

> FRA INTERESSE-ORGANISATION TIL FOLKELIG BEVÆGELSE <

I FREMTIDEN VIL MAN IKKE BLOT HAVE EN IDENTITET SOM DANSK SYDSLESVIGER, MEN OGSÅ EN REGIONAL IDENTITET. BETYDER DET, AT MINDRETALLET ASSIMILERES? NEJ, SVARER SSW'S LEDER ANKE SPOORENDONK. MEN DET KRÆVER, AT DET DANSKE MINDRETAL FORBLIVER SOM EN FOLKELIG BEVÆGELSE MED ET VÆRDIFÆLLESSKAB.

– Jeg håber, de unge i det danske mindretal bliver en generation, der flytter noget – at den selvbevidsthed, de udstråler, også vil manifestere sig som en selvbevidsthed i mindretallet, for den mangler vi. Jeg håber, at de er bedre til græsrodsarbejde, end vi er lige nu.

– Den store udfordring bliver at få en indholdsdebat på græsrodsniveau – en folkelig samtale om, hvad vi vil med mindretallet. Det er blevet et problem for os, at vi er så gennemorganiserede. Det har ført til, at vi ofte bruger for mange kræfter på selve organisationen.

– De unge i mindretallet er meget regionsbevidste, og de bruger regionens tilbud langt mere end forældregenerationen gør. Det er godt. Men vi skal passe på, at regionen ikke bliver et tagselvbord, hvor jeg plukker de tilbud, der er gode for mig, uden at tænke på fællesskabet. Et individualistisk regionsshopperi er uden forpligtelser og kan derfor blive en fare for os. Det er derfor vigtigt for mindretallet, at vi får en diskussion om, hvad vi vil med regionen og i regionen.

Anke Spoorendonk er i den danske offentlighed frontfiguren for det danske mindretal i Sydslesvig. I 1996 afløste hun Karl Otto Meyer som leder af SSW (Sydslesvigsk Vælgerforening), det danske mindretals parti, i landdagen i Kiel.

Anke Spoorendonk er årgang 1947, og hendes forældre hørte til den store gruppe af mennesker, der efter 1945 bevidst besluttede sig for at tilhøre det danske mindretal. Hun er cand. mag. i historie og tysk fra Københavns Universitet og var en årrække gymnasielærer på Duborg-Skolen i Flensborg.

FLENSBORG SOM REGIONENS HOVEDSTAD

For Anke Spoorendonk er det grænseoverskridende samarbejde en væsentlig hjørnesten i grænselandets udvikling. Men hun maner til forsigtighed med at tro, at regionsdannelsen af sig selv gør alting bedre, og hun går imod, at udviklingen kobles for tæt på EU. Grænselandets udvikling skal først og fremmest ske i tæt samspil med udviklingen i Danmark og Tyskland. Den skal være et nationalt projekt i begge lande, og derfor må man på centralt politisk plan i de to lande opgradere grænselandet. Det er tid til at gå fra forkromede projekter til hverdagstænkning.

– Det er vigtigt, at vi skaber noget, som almindelige mennesker ser en fordel ved – og ikke kæmpemæssige fyrtårnsprojekter. Fyrtårne har det med at lyse langt ud, mens det under fyrtårnet er mere eller mindre i mørke.

– Det er først inden for de seneste fire år, at det grænseoverskridende samarbejde er begyndt konkret at tage form og har fået politisk bevågenhed. Det udsprang af arbejdsmarkedssituationen. Arbejdsløsheden i Tyskland koblet med manglen på arbejdspladser i Danmark gjorde samarbejdet på arbejdsmarkedsområdet til en succes.

– Det er her, det skal starte – i nødvendigheden. Det er her, vi kan løsne de barrierer, der er. For få år siden var det en uovervindelig barriere for en tysk håndværker at køre til Danmark efter arbejde, men da det kun var her, der var arbejde at få, faldt barrieren. Det er sådan, det skal udvikle sig.

Kan du give et konkret eksempel på et område, hvor du ser fremtiden tegne sig?

– Der er ingen tvivl om, at grænsens nedlæggelse har betydet noget fremadrettet i de grænsenære områder. Flensborg, Aabenraa og Sønderborg arbejder på mange områder fuldstændig naturligt sammen. I Flensborg har man fundet ud af, at det kan lønne sig at gøre noget for danskerne. I gamle dage var man glad, når de kom og handlede, men anden form for kontakt interesserede man sig ikke for. Det har helt forandret sig og medført en både spændende og forbløffende udvikling i Flensborg med tosprogede byskilte og virkelig megen tosprogethed i byen, som enhver kan høre på gågaden, og som man ikke kunne høre for 10 år siden. Flensborg er det

> I DEN UDVIKLING, DER ER I GANG, SKAL VI VÆRE OS BEVIDSTE, AT VI HAR NOGLE KOMPETENCER AT BIDRAGE MED. MEN DET ER VIGTIGT AT HUSKE PÅ, AT VI UDELUKKENDE HAR DEM I KRAFT AF, AT VI ER DANSKE SYDSLESVIGERE.

mest synlige udtryk for den forandring, der er sket, og byen er på vej til at udvikle sig til en hovedstad i regionen. Jeg tror, at en sådan udvikling breder sig. Tønder og Niebøll er i gang med et lignende samarbejde, som Flensborg har med Aabenraa og Sønderborg.

MINDRETALLET SOM SPYDSPIDS

Når Flensborg evner at positionere sig som en dansk by, er det ifølge Anke Spoorendonk, fordi der lever et stort dansk mindretal i byen, som man har lært at drage fordel af.

– Fordi vi i mindretallet er tosprogede og tokulturelle, kan vi forklare, hvorfor det er på én måde i Danmark og på en anden måde i Tyskland. Det er i denne formidlende rolle, vi har en kompetence. Sådan har det længe været, men upåagtet. F.eks. kommer fællestillidsmanden på Danfoss fra mindretallet. Det samme gør fællestillidsmanden på værftet. Der er mange eksempler. Det nye er, at man i Flensborg har opdaget, at der er en gevinst ved at inddrage vores evne til at formidle hen over grænsen, mellem kulturerne og mellem sprogene – at vi kan hjælpe med kontakter både den ene og den anden vej.

– I den udvikling, der er i gang, skal vi være os bevidste, at vi har denne særlige evne – at vi kan noget, andre ikke kan, som er nødvendig for udviklingen i området. Men det er vigtigt at huske på, at det er en evne, vi udelukkende har i kraft af, at vi er danske sydslesvigere. Den bevidsthed skal vi styrke i os selv, så den kommer til at spille en større rolle i vores identitet.

– Vi skal tage opgaven på os, at vi er den faktor, der kan forbedre det grænseoverskridende samarbejde. I grænselandet er udviklingen ikke et forhold mellem to stater – her er det ikke blot to gange flertalsbefolkninger, der mødes – men her mødes en forskellighed af flertal og mindretal.

ET EKSPERIMENTARIUM FOR FORSKELLIGHED

For Anke Spoorendonk er der ingen tvivl om, at mindretallene er grænselandets ressource og et særligt udviklingspotentiale for regionen.

– Det særlige ved grænselandet er helt klart mindretallene – det danske, det frisiske, sintierne og romaerne og nord for grænsen det tyske mindretal. Vi fremstår i dag som et eksperimentarium, hvor man kan se, hvordan mindretal og flertal kan udvikle sig til glæde for hinanden og til glæde for den region, som man er fælles om at leve i.

– Vi har i grænselandet udviklet en hverdag med sproglig og kulturel mangfoldighed og fremmet nogle forståelser for forskellighed i kultur og sprog, som man ikke har i andre regioner i Danmark eller i

Tyskland. Det er grænselandets særkende, som vi skal gøre til regionens styrke.

Risikerer mindretallene at blive assimilerede i udviklingen?
– Det danske mindretal vil ikke blive assimileret, det er jeg overbevist om. I mindretallets selvforståelse vil der komme en regional forståelse, som de unge allerede har, og med deres generation vil mindretalsidentiteten og den regionale identitet glide mere over i hinanden, end tilfældet er nu. Det er en udvikling, vi allerede forholder os til. Når SSW siger, at vi skal styrke mindretallet ved at gøre noget for hele landsdelen, er det, fordi vi er begyndt at se det mindretalspolitiske og det regionalpolitiske som to sider af samme sag.

Nogle unge snakker om, at en særlig slesvigsk identitet er ved at opstå…
– Den tror jeg ikke på, og jeg bryder mig ikke om begrebet zweiströmigkeit – den opfattelse, at der findes en særlig slesvigsk identitet, som hverken er dansk eller tysk, men rummer begge kulturer. Ideen har før været fremme, men slesvigeren, som nogen prøver at definere, er et kunstprodukt, der aldrig har eksisteret.

– Identiteten er i bevægelse, men jeg kan ikke se, at der vil blive en form for slesvigsk identitet, hvor skel udviskes. Sker det, vil regionen også miste den styrke og de muligheder, der ligger i forskelligheden og mangfoldigheden. Det er jo i mangfoldigheden, at hele regionens potentiale ligger gemt.

DET DANSKE MINDRETAL SKAL UDVIKLE SIG SOM ET FOLKELIGT FÆLLESSKAB

For Anke Spoorendonk er det vigtigt, at det danske mindretal får gjort op med en stivnet organisationstænkning, der er koncentreret omkring Skoleforeningen, Sydslesvigsk Forening (SSF) og til dels også Sydslesvigs Danske Ungdomsforening (SdU). Mindretallet skal genfinde sine folkelige rødder. Fremtidssikringen ligger i at se sig selv som en folkelig bevægelse og forstå sig selv som et værdifællesskab mere end et organisationsfællesskab.

> NÅR FOLK VÆLGER MINDRETALLET – FØR SOM NU – ER DET VORES VÆRDIER, DE VÆLGER. DET SKAL VI VIRKELIG VÆRE OS BEVIDSTE.

– Ideologisk set står mindretallet i utrolig stor gæld til den danske højskolebevægelse, og jeg synes, at vi underkender den side i vores udvikling. De nationale bevægelser er en del af de folkelige bevægelser. Når

vi i dag i Sydslesvig holder møde med kaffebord, flag og højskolesangbog, så er det de ydre rammer for det folkelige møde, vi holder fast ved. Vores opgave ligger i at give møderne et nyt betydningsskabende samvær og indhold.

– Jeg ser mindretallet som en folkelig bevægelse. Derfor står og falder vores udvikling med, om vi ser os selv som et værdifællesskab. Det er den dimension, vi skal have med, hvis mindretallet skal have dynamik. Det er i værdifællesskabet, vi indadtil får identitet og styrke.

Hvad kendetegner mindretallets værdifællesskab?

– Kendetegnet er den ligeværdige samtale mellem ligeværdige mennesker med en forståelse for, at ligeværd også er socialt ligeværd. Det er en bevidsthed om, at et samfund udvikles bedst med en flad struktur, hvor man har tolerance og respekt for hinanden – og det er ud fra disse betragtninger, vi skal ændre samfundet. Det kan sammenfattes til det, vi kender som den danske samfundsmodel, som, jeg godt ved, ikke er noget statisk, men, som jeg påstår, har nogle elementer, der er enighed om på tværs af politiske uenigheder. Det er dette samfundssyn og menneskesyn, der er og skal være kernen i det danske mindretal. Når folk vælger mindretallet – før som nu – er det vores værdier, de vælger. Det skal vi virkelig være os bevidste.

Er mindretallet klædt på til udviklingen?

– Lige nu styres diskussionen i Sydslesvig fra de organisationstoppe, vi har, hvor det mere handler om, hvem der skal styre udviklingen, end hvad udvikling skal handle om – om hvem, der skal have magten, mere end om hvad det egentlig er, vi skal bruge vores kræfter på i fællesskabet. Vores organisationer har fået det med at ville styre de folkelige kræfter.

– Vi har for lidt fokus på de mange mennesker, der på græsrodsniveau i mindretallet gør sig tanker om mindretallets udvikling og fremtid. Der lyttes ikke nok til dem, fordi organisationerne har for lidt folkelig fornemmelse. F.eks. bruger SSF rigtig megen energi på organisation og interessevaretagelse. Ligesom Skoleforeningen bruger tid på praktiske skoleforhold og giver for lidt luft til, at forældrearbejde kan udvikle sig. Lokale tiltag får ikke længere den støtte, de har brug for. Så, nej, lige nu er vi ikke klædt godt nok på til udviklingen. Vi skal have mere bredde i diskussionerne og have genskabt den flade struktur, der kendetegner en folkelig bevægelse. Vi skal have en indholdsdebat, der handler om, hvad vi skal med mindretallet, og en diskussion om, hvad mindretallet vil med regionen og i regionen.

Hvad er det for en historie, mindretallet kan fortælle, som udviklingen har brug for?

– Det danske mindretal er historien om, at et statsborgerskab og et pas ikke nødvendigvis svarer til den nationale identitet, man har. F.eks. kan man godt have tysk pas, men dansk identitet. Mennesker, som kalder sig danske sydslesvigere, har en anden identitet end dem, som blot siger 'jeg er dansk'. Identitet kan gradbøjes. At få det forklaret er en vigtig opgave, og her kan vi nuancere debatten, så den også kommer til gavn for andre end os selv. Vi kan fortælle historier om, hvad det er, der kan få folk til at skifte national identitet.

– Det er den enkelte skole, det enkelte menneske, den enkelte forening, der skal fortælle historierne – ikke organisationerne. Organisationerne skal tage sig af det politiske Danmark og lade det folkelige Sydslesvig tage sig af resten. Jo mere vi får frem på det folkelige plan, jo bedre bliver det. Vi skal have dagligdagen i Sydslesvig frem i lyset. Her findes vores bedste bidrag til udviklingen i regionen.

> IDEOLOGISK SET STÅR MINDRETALLET I UTROLIG STOR GÆLD TIL DEN DANSKE HØJSKOLEBEVÆGELSE, OG JEG SYNES, AT VI UNDERKENDER DEN SIDE I VORES UDVIKLING.

> MINDRETAL, MERVÆRDI, MULIGVIS... <

INTERVIEW MED BENNY ENGELBRECHT (S), ELLEN TRANE NØRBY (V), OG JESPER PETERSEN (SF)

> MINDRETAL, MERVÆRDI, MULIGVIS... <

DET DANSKE MINDRETAL I SYDSLESVIG STØTTES AF DEN DANSKE STAT MED ET ÅRLIGT TILSKUD PÅ OMKRING EN HALV MILLIARD KRONER. VIL MINDRETALLET VÆRE PENGENE VÆRD, NÅR EN NY GENERATION AF POLITIKERE TAGER OVER? JA, SVARER BENNY ENGELBRECHT (S), ELLEN TRANE NØRBY (V), OG JESPER PETERSEN (SF) , MEN MINDRETALLETS VÆRD SKAL SYNLIGGØRES. TILSKUDDET ER IKKE LÆNGERE EN SELVFØLGELIGHED.

Benny Engelbrecht: Jeg ser mig selv som en ambassadør for grænselandet på Christiansborg, som kan være med til at åbne øjnene for området og dets potentiale. Helt konkret har jeg taget initiativ til, at elever fra Duborg-Skolen kommer i praktik på Christiansborg – gerne hos unge MF'ere, som ikke ved så meget om Sydslesvig, så der sikres en fortsat dialog om, hvad det vil sige at være dansk sydslesviger. Samtidig får de unge sydslesvigere en afgørende indsigt i det danske demokrati, som er utroligt vigtig for deres tilknytning til Danmark.

– Jeg synes, at det danske mindretal er med til at give os et internationalt snit. Vi skal i Danmark lære at se på mindretallet som en investering, og sådan skal de også lære at se på sig selv. Vi skal ikke glemme, at Tyskland er Danmarks største eksportmarked. Mindretallet har de spidskompetencer, der er brug for i samhandelen med Tyskland. Der er mange områder, hvor mindretallet kan skrue op for charmen.

Jesper Petersen: Mindretallet og dets arbejde med dansk kultur og identitet skal formidles bedre til danskerne, hvis der i fremtiden skal være en politisk vilje og folkelig forståelse for at understøtte det. Mindretallet kan ikke længere tage forståelsen for givet. Men vi har også som politikere en forpligtelse til, at historien om grænselandet har plads i uddannelserne og i det hele taget bliver formidlet ordentligt.

– Hver gang jeg har skoleelever på rundvisning på Christiansborg, er et af

de stop, jeg altid gør, i Vandrehallen ved Sønderjyllandsfrisen med historien om Genforeningen. Jeg fortæller om de skarpe skel, der dengang var mellem dansk og tysk, og om medlemmer af min egen familie, der måtte kæmpe for tyskerne i Rusland eller i Frankrig. Det slår mig hver gang, hvor lidt viden danske skolebørn har om den demokratiske genforening og den fredelige udvikling, der er sket mellem Danmark og Tyskland. Vi er nødt til i skolernes historieundervisning at få dette stofområde opprioriteret.

Ellen Trane Nørby: Der skal fra centralt hold mere fokus på grænselandet. Der er i centraladministrationen en mental barriere mellem København og det dansk-tyske område. Derfor skal der arbejdes for en vedvarende politisk bevidsthed om områdets og mindretallenes potentiale. I København ser man mere grænselandet som et udkantsområde end som porten til Europa. Det er ikke nok, at man i 50-året for København-Bonn-erklæringerne siger, at nu vil man gøre noget, og så kommer der en rapport med en masse forslag, som man ikke følger op og får implementeret.

– Ligesom man strategisk har satset på Ørestadsregionen, synes jeg også, at man skal sætte sig som mål at gøre grænseregionen til et strategisk område. Der skal oprettes nogle fora som i Ørestadsregionen, der har beslutningskompetencer. Det vil også på en helt ny måde spille vores mindretal på banen. Jeg så også gerne, at vi fik et forum for det regionale samarbejde, der lå på grænsen, f.eks. i Flensborg. Kiel og Vejle er for langt væk fra det, der foregår.

> VI SKAL I DANMARK LÆRE AT SE PÅ MINDRETALLET SOM EN INVESTERING, OG SÅDAN SKAL DE OGSÅ LÆRE AT SE PÅ SIG SELV.

Benny Engelbrecht, Socialdemokraterne.

Ellen Trane Nørby er folketingsmedlem for Venstre, født i 1980 og cand. mag. i kunsthistorie.

Jesper Petersen er folketingsmedlem for SF, født 1981 og bachelor i statskundskab.

Benny Engelbrecht er folketingsmedlem for Socialdemokraterne, født 1970 og afdelingsleder i AOF.

De tilhører alle tre generationsskiftet på Christiansborg. De er bosiddende og valgt til Folketinget i Sønderjylland med et erklæret engagement i grænselandet og mindretallenes forhold.

ARGUMENTERNE SKAL VÆRE PÅ PLADS

I 2009 blev der for første gang af Rigsrevisionen og Statsrevisorerne rejst kritik af måden, hvorpå den danske stats tilskud til det danske mindretal

i Sydslesvig forvaltes. En lovændring er på vej, hvor tilskuddet hvert år i forbindelse med finansloven skal til behandling og vedtages i Folketinget. Herved kan der opstå politisk debat om tilskuddets nødvendighed og størrelse. Men hverken Benny Engelbrecht, Ellen Trane Nørby eller Jesper Petersen har problemer med at finde argumenter for et fortsat dansk engagement i Sydslesvig.

Ellen Trane Nørby: Vi skal holde fast i, at det danske mindretal er en vigtig og levende faktor i et område, som har historisk og kulturel værdi for Danmark. Men nutidigt og fremadrettet er støtten også en måde, hvorpå vi sikrer, at grænseregionen bliver en stærk og levende region, hvor mindretal kan leve i fredelig gensidighed med flertalsbefolkningerne og fastholde en tilknytning til et land og en kultur, som ikke er der, hvor de har deres statsborgerskab. Det er forbilledligt i forhold til andre grænseregioner i Europa, som er langt mere konfliktfyldte, og som måske kan lære af, hvad man opnår, når man støtter og værdsætter sine mindretal.

Benny Engelbrecht: Jeg oplever igen og igen, hvordan det dansk-tyske grænseland fremhæves og er med til at sætte dagsorden, når der rundt om i verden diskuteres grænsedragning og mindretalsspørgsmål. Derfor skal vi huske på, når vi diskuterer støtten til det danske mindretal, at den fredelige gensidighed, vi har opnået, bygger på en gensidighed i forpligtelsen. Der er en tilsvarende forpligtelse fra den tyske stat i forhold til det tyske mindretal i Danmark. Den gensidighed skal vi holde fast i. Det kan også vise sig at blive en af de vigtigste løftestænger, hvis der i fremtiden skulle opstå konflikter om støtten.

Jesper Petersen: Vi skal støtte mindretallet, så længe det vil holde forbindelsen til Danmark. Hvis ikke viljen var der, ville det være krampagtigt at holde fast i dem. Og så har vi jo gavn af mindretallet, fordi de viser, at der er flere måder at være dansk på og er et levende bevis på, hvordan man demokratisk og fredeligt kan løse en grænsedragningskonflikt. De viser, hvordan national identitet og statsborgerskab ikke nødvendigvis hænger sammen – hvordan man kan leve i en anden kultur, samtidig med at man bevarer sin egen. Vi kan ikke direkte overføre erfaringerne til integrationen af etniske mindretal, der er indvandret til Danmark, men den måde at leve side om side på med flere kulturer og sprog, som det danske mindretal gør, synes jeg er en overset styrke, vi har meget at lære af.

FLERE BANER AT SPILLE PÅ

Ingen af de tre politikere mener, at det danske mindretal længere kan tage det danske statstilskud som en selvfølge. På spørgsmålet om, hvor det er

vigtigst for mindretallet at sætte ind for at være med til at sikre sig dansk opbakning, har de hvert deres bud.

Jesper Petersen: For mig at se er skolevæsenet mindretallets rygsøjle, fordi det er i skolen, at børn og unge først og fremmest lærer sproget. Hvis det danske sprog forsvinder ud af mindretallet, forsvinder en meget afgørende forudsætning for bibeholdelsen af dansk kultur i Sydslesvig, og dermed også for den politiske opbakning. Sproget skal læres og praktiseres, og derfor må man i familier og foreninger sørge for at bruge det danske sprog så meget som muligt. Det er afgørende, at der er et samarbejde mellem hjem og skole, så det danske sprog ikke blot er noget, man lærer i skolen, men også er noget, der tales derhjemme og i sammenhænge, hvor man kommer. Hvordan mindretallet skal indrette sig, skal vi ikke som politikere være konsulenter på. Men mindretallet skal sørge for at få mest muligt ud af de penge, vi bevilger, og forvalte dem ordentligt og med gennemskuelighed. Mindretallet må også omstille sig til, at oplysning i Danmark om mindretallet og grænselandets potentiale som region er meget afgørende. Det er, som om det mentale danmarkskort på Slotsholmen gang på gang overser grænselandet.

> INITIATIVERNE TIL AT SIKRE DET DANSKE MINDRETAL SKAL KOMME FRA MINDRETALLET SELV.

Ellen Trane Nørby, Venstre.

Benny Engelbrecht: Jeg opfatter det som uhyrlig vigtigt, at mindretallene på begge sider holder fast i deres politiske engagement – også fordi mindretallene ikke orienterer sig højre-venstre i det politiske landskab, men søger den konsensus, der bedst gavner regionen. Hvis man tager de to mindretal og deres politiske indflydelse, så står de meget, meget stærkt. Det tyske parti er en aktiv medspiller i Sønderjylland og tilsvarende i Sydslesvig, hvor det danske parti har fået fremragende valg. Det sker selvfølgelig, fordi der er vælgere, som ser mindretallenes betydning som et væsentligt bidrag i regionen. Jeg synes, at mindretallene er blevet politisk stærke, fordi de er med til hele tiden at sætte det grænseoverskridende på dagsordenen – hvor kan vi bygge broerne, hvor kan vi interagere, hvor er problemerne osv. Jeg oplever, at mindretallene fra politisk hold påtager sig opgaven som brobyggere.

Ellen Trane Nørby: Det er på det politiske plan, at pladsen til at være mindretal bliver skabt. Her er det også lettere at skabe synlighed, end hvis det er på det mellemfolkelige og kulturelle plan. Men jeg synes, at

det er på det kulturelle plan, man skal sætte ind, for det er i kulturen, at fokus bredes ud, og man kan forstå og placere mindretalsspørgsmål ind i en større sammenhæng end en snæver politisk. Jeg synes, at det danske mindretal giver en meget stor værdi til regionen og til det at være dansk. Men jeg tror, at det er vigtigt, hvis de skal bibeholde deres position, at de bliver bedre til at markedsføre sig og oplyse om sig selv. Det er ikke et krav, man kan stille til dem, men det ligger substantielt i forholdet, at skal kontakten til Danmark bibeholdes, skal man foretage sig noget aktivt for at være synlig – også, fordi man ikke længere kan tage det som en selvfølgelighed, at danskere ved noget om det danske mindretal, eller den almindelige dansker synes, det er noget, man skal støtte. Initiativerne til at sikre det danske mindretal skal komme fra mindretallet selv. Vi kan ikke og skal ikke fra Danmark fortælle, hvordan de skal gøre.

MINDRETALLENE OVERLEVER, HVIS...

Nogle forudser, at grænsens nedlæggelse og den fortsatte udvidelse af det regionale samarbejde vil medføre, at mindretallene langsomt assimileres. På spørgsmålet om mindretallene vil overleve svarer både Benny Engelbrecht, Ellen Trane Nørby og Jesper Petersen ja, men de ser også områder, hvor eksistensen er truet.

Ellen Trane Nørby: Jeg tror ikke, at mindretallenes eksistens er truet af grænsens nedlæggelse og en udvikling i retning af en fælles region. Tværtimod synes jeg, at mindretallene er blandt dem, der har været hurtigst til at tilpasse sig udviklingen, hvor man pendler og bevæger sig hen over grænsen efter arbejde og tilbud. Der er ikke tvivl om, at dele af mindretallene bliver assimilerede, fordi man f.eks. gifter sig væk. Men det er ikke til at forudsige, hvordan fremtidens mindretal ser ud. Identitet er noget, der først og fremmest dannes i een selv mere end af forandringer på det politiske landkort. Så længe det danske mindretal ønsker et tilhørsforhold til Danmark, og på samme måde det tyske mindretal ønsker et forhold til Tyskland, har vi en meget stor forpligtelse til at understøtte dette ønske og være med til at sikre, at det opfyldes. Det er klart, at skærer den danske stat støtten væk til det danske mindretal, så forsvinder det, fordi det hermed mister sine institutioner – skoler, kirker, kulturforeninger og alle strukturerne, som er med til at gøre, at man kan holde et mindretal i live.

Jesper Petersen: Jeg tror på, at mindretallene bliver ved med at eksistere med en fortsat betydning for området. Jeg tror ikke, som nogen mener, at der opstår en region med en særlig slesvigsk identitet, eller at grænsen

mellem dansk og tysk i grænselandet bliver udvisket. Men jeg synes, vi skal bestræbe os på at gøre grænsen så umærkelig som mulig, så det bliver naturligt at orientere sig mod de muligheder, der ligger på tværs af grænsen – i uddannelse, erhvervsliv, turisme og kultur. Jeg er sikker på, at der fortsat vil være en forskel på dansk og tysk i området, og der derfor også i fremtiden vil være grupper af mennesker, som må overveje deres nationale tilhørsforhold. Nogen af dem vil vælge at være danske, selv om de bor midt i et tysk modspil, netop fordi de ikke vil være tyske. Jeg synes, vi fra national dansk side kunne hjælpe det danske mindretal ved at føre en mere offensiv dansk kulturpolitik i Sydslesvig. F.eks. ved at sikre, at man kan modtage dansk radio og tv. Det vil ikke blot gavne mindretallet, men også være en åbning af det danske for tyskerne.

Benny Engelbrecht: Når jeg møder unge fra det danske mindretal, så er deres opfattelse af det at være dansk så bred, som man næsten kan forestille sig. Men de føler sig alle sammen på den ene eller anden måde tilhørende i det danske. Det, synes jeg, er en værdi ved mindretallet, at de kan brede danskheden ud. Men når jeg så oplever, hvordan medlemmer af Dansk Folkeparti opfatter denne brede definition af, hvad det vil sige at være dansk som meget problematisk for mindretallet, synes jeg, at det nærmer sig sindelagskontrol. Vi skal ikke definere, hvordan en sydslesviger inde i hovedet på sig selv skal definere det at være dansk. Det er at føre dansk kulturkamp syd for grænsen, og det er simpelthen utilbørligt. Den tendens, den tankegang, er så farlig for mindretallets eksistens, at vi bliver nødt til at bekæmpe den, også for at den ikke kommer til at indgå i den bevidstgørelse om mindretallet og Sydslesvig, som vi skal have etableret blandt politikere, der tilhører min generation eller er yngre.

> HVIS DET DANSKE SPROG FORSVINDER UD AF MINDRETALLET, FORSVINDER EN MEGET AFGØRENDE FORUDSÆTNING FOR BIBEHOLDELSEN AF DANSK KULTUR I SYDSLESVIG.

Jesper Petersen, SF.

Fremsyn er evnen til at se, hvilken vej det går. Journalist Erik Lindsø har interviewet 12 aktører om udviklingen i grænseregionen.

Hvad betyder grænsens nedlæggelse? Vil der opstå en fælles identitet hen over grænsen? Skal grænselandet mellem Kongeåen og Ejderen igen hedde Slesvig? Skal engelsk være det fælles sprog? Bliver mindretallene assimilerede? Skal de danske skoler ind under den danske friskolelov? Hvad sker der med nationalfølelsen? Har grænselandet en særlig ressource?

Det er nogle af de spørgsmål, der kommer til debat i selskab med politikere, skolefolk, forfattere og erhvervsledere: Bertel Haarder, Jørgen Jensen Hahn, Katrine Hoop, Stephan Kleinschmidt, Carl Holst, Ralf Pittelkow, Jørgen Mads Clausen, Hans Heinrich Hansen, Maja Hojer, Anja og Mads Rykind-Eriksen, Anke Spoorendonk, Benny Engelbrecht, Ellen Trane Nørby og Jesper Petersen.